

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Confederation

Federal Department of Economic Affairs,
Education and Research EAER
State Secretariat for Economic Affairs SECO

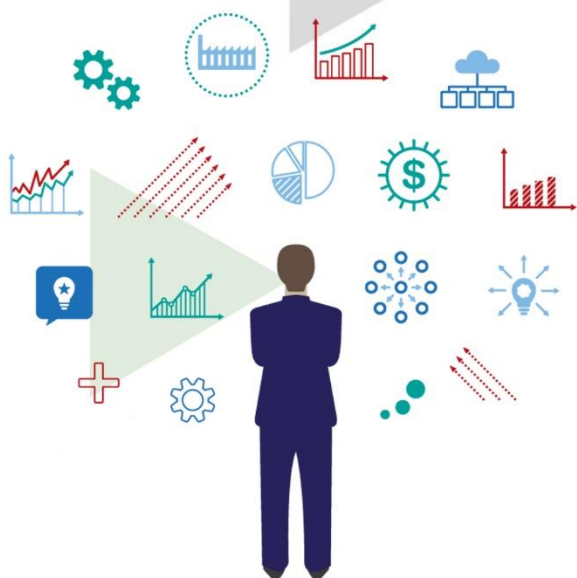
RELOF 2

REFORMA LOKALNIH FINANSIJA
LOCAL FINANCE REFORM

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ОПШТИНЕ КЊАЖЕВАЦ

2021 – 2025

Садржај

Увод у Стратегију развоја општине Књажевац	3
Преглед и анализа постојећег стања	6
1. Спољашњи фактори који утичу на развој	6
2. Демографска анализа	7
3. Људски потенцијал	9
4. Привредна кретања	11
5. Пољопривреда и рурални развој	15
6. Туризам.....	19
7. Инфраструктурни системи.....	22
8. Животна средина.....	25
Визија	27
Општи и посебни циљеви развоја општине Књажевац	28
Друштвени и економски ефекти предложених мера.....	39
Показатељи за мерење напретка	41
Оквир и план за праћење спровођења Стратегије развоја општине Књажевац 2021-2025.	45

Увод у Стратегију развоја општине Књажевац

Општина Књажевац је сарадњи са пројектом Реформа локалних финансија II у Србији (РЕЛОФ2), средином 2019. године отпочела са уређењем планског система општине, дефинисањем јавних политика и средњорочним планирањем. Процес успостављања планског система усклађен је са Законом о планском систему Републике Србије¹ и покренут је Одлуком скупштине општине о приступању изради Плана развоја општине Књажевац за период 2021 – 2027. године² што је усклађено са чланом 32 Закона о локалној самоуправи. Након израде Плана развоја општине за период 2021 – 2027. који је усклађен са смерницама, циљевима и задацима који проистичу из докумената вишег нивоа као и са постојећим важећим локалним планским документима и узимајући у обзир и шири друштвени, политички, фискални и институционални оквир, започет је процес израде Стратегије развоја општине Књажевац за период 2021 – 2025. године, а у складу са члановима 10 – 13 Закона о планском систему. Израда Стратегије је отпочета обавештењем заинтересоване јавности да узме учешће и да дају свој допринос у креирању Стратегије, у складу са чланом 34 Закона о планском систему Републике Србије.

Стратегија развоја општине Књажевац 2021 – 2025. директно проистиче из Плана развоја општине Књажевац за период 2021 – 2027. и представља договор о развоју политика локалног економског развоја уз унапређење инфраструктурних система и очување животне средине, што је у складу са дефинисаним приоритетним циљевима:

- Циљ 1. Достојанствен рад и одрживи економски раст уз иновације у области привреде, и
- Циљ 3. Унапређење инфраструктурних система уз одрживо управљање и очување животне средине.

Стратегијом се дефинишу правци даљег економског развоја општине, остварује се веза са националним развојним приоритетима, развојним циљевима Агенде 2030³ и ствара се основа за правилну алокацију јавних средстава намењених економском развоју, развоју инфраструктуре и заштити животне средине. Здрава животна средина, функционална инфраструктура и економски раст су препознати од стране општинског руководства као кључни фактори за спречавање демографског пражњења општине, што је основни разлог покренуте иницијативе за интервенцију у овој области.

По свом обухвату, Стратегија развоја општине Књажевац је међусекторска пошто се њоме утврђују јавне политике за више области планирања и спровођења јавних политика које су утврђене прописом Владе. Остваривање циљева стратегије ће се пратити посредством акционог плана за спровођење стратегије који обухва период од три године, у складу са чланом 18 Закона о планском систему. Стратегија развоја општине Књажевац треба да пружи подршку испуњењу циљева одрживог развоја у Републици Србији која је потписник Агенде за одрживи развој 2030.

¹ Закон о планском систему Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 30/2018

² Одлука Скупштине општине Књажевац о приступању изради Плана развоја општине Књажевац за период 2021-2027., бр. 30-3/2019-01

³ Агенда 2030 је глобална развојна агенда УН за период након 2015. године која покрива шири обухват него миленијумски циљеви и укључује све три кључне димензије одрживог развоја: економски раст, социјалну инклузију и заштиту животне средине.

Већина тема разрађених у Агенди 2030 уграђена је у 17 циљева одрживог развоја у оквиру којих је дефинисано још 169 подциљева, а посебна пажња се придаје промовисању јаког инклузивног и одрживог економског раста и достојанственог запослења за све, смањењу сиромаштва, постизању здравог живота за све старосне групе, обезбеђењу образовања за све, постизању родне равноправности, унапређењу одрживе индустријализације, смањењу неједнакости у оквиру и између земаља, унапређењу одрживих модела потрошње и производње, промовисању активности на свим нивоима у борби против климатских промена, постизању мирољубивих и инклузивних друштава и владавини права. За дефинисање јасних реформи у области економског развоја, развоја инфраструктуре и заштите животне средине, посебан значај имају следећи циљеви одрживог развоја: Свет без сиромаштва (ЦОР 1), Чиста вода и санитарни услови (ЦОР 6), Доступна и обновљива енергија (ЦОР 7), Достојанствен рад и економски раст (ЦОР 8), Индустрија, иновације и инфраструктура (ЦОР 9), Живот на земљи (ЦОР 15). Релевантни циљеви, подциљеви и индикатори одрживог развоја интегрисани су у циљеве, мере и показатеље Стратегије развоја општине Књажевац 2021 – 2025.

Општина Књажевац до сада није имала секторске стратегије на основу којих би се спроводиле реформе у предметним областима, већ су све активности засниване на основу циљева дефинисаних у Стратегији одрживог развоја општине Књажевац. Стратегија одрживог развоја је усвојена 2009. године са акционим планом за реализацију до 2015. године. Након истека акционог плана, нови није донет за реализацију Стратегије до 2020. године. У оквиру Стратегије одрживог развоја су као приоритетне области препознате инфраструктура, окружење и економија са дефинисаним приоритетима: унапређење животне средине, унапређење постојеће и изградња комуналне и комуникационе инфраструктуре, употреба обновљивих извора енергије, успостављање и јачање модела институционалне подршке МСПП кроз едукацију и остале програме и активности, унапређење постојећих и стварање услова за развој нових видова туристичке понуде, развој пољопривреде кроз стварање услова за развој сточарства, виноградарства и воћарства. У оквиру приоритета дефинисани су специфични циљеви и индикатори за праћење остварења задатих циљева, али нису дефинисане мере за спровођење стратешких циљева развоја. Евалуација спровођења Стратегије одрживог развоја није рађена током спровођења Стратегије иако је планирано да се испуњење и статус имплементације Стратегије одрживог развоја општине Књажевац константно прати и процењује преко годишњих циклуса евалуације коришћењем индикатора одрживости (односи се на Стратешки документ и на комплетну заједницу) и индикатора учинка (односи се на статус имплементације Локалног акционог плана). Иако није дефинисан акциони план за реализацију Стратегије, у другом делу важења планског документа, локална самоуправа је реализовала одређене активности и спроводила одређене мере које су биле усмерене на остварење стратешких циљева.

Стратегија развоја општине Књажевац припремљена је на основу релевантних анализа које покривају област економског развоја, инфраструктуру и животну средину, али и на основу консултативног процеса спроведеног током израде Стратегије (у складу са чланом 31 Закона о планском систему). Учешће у изради документа узеле су све релевантне институције са територије општине укључујући општинску управу, јавна и јавно комунална предузећа, као и Агенција за развој општине Књажевац. Узимајући у обзир оквире дефинисане чланом 13 у Закону о планском систему, Стратегија развоја општине садржи кључне елементе:

- Визију, односно жељено стање чијем достизању доприноси постизање општих и посебних циљева;
- Преглед и анализу постојећег стања;
- Опште и посебне циљеве;
- Мере за постизање општих и посебних циљева, узрочно-последичне везе између општих и посебних циљева и мера које доприносе остварењу тих циљева и анализу ефеката тих мера на физичка и правна лица и буџет;
- Кључне показатеље учинка на нивоу општих и посебних циљева и мера, којима се мери ефикасност и ефективност спровођења јавних политика које су утврђене Стратегијом;
- Институционални оквир и план за праћење спровођења, вредновање учинка и извештавање о спроведеним мерама, постигнутим циљевима и учинцима јавних политика које се утврђују или разрађују стратегијом, уз навођење институције одговорне за праћење спровођења стратегије.

Преглед и анализа постојећег стања

1. Спољашњи фактори који утичу на развој

Географски положај општине Књажевац се може посматрати са два аспекта. Са једне стране, општина има релативно повољан геостратешки положај обзиром да се налази у близини значајних саобраћајница, добро је повезана са суседним општинама, истовремено се на истоку граничи са Републиком Бугарском, а тиме и са ЕУ. Добра саобраћајна инфраструктура и повезаност са другим општинама и непосредна близина европског тржишта са преко 500 милиона становника могу се сматрати позитивним елементима географског положаја. Са друге стране, општина Књажевац није позиционирана непосредно уз најзначајније саобраћајнице попут ауто пута, што је ставља у подређен положај у односу на друге општине када су у питању проток робе и капитала. Такође, иако се непосредно граничи са Републиком Бугарском, нема гранични прелаз на територији општине, већ је најближи гранични прелаз на око 50 км на територији суседне општине Зајечар. Како је општина окружена планинским венцима преко којих воде главне саобраћајнице, то може да буде ограничавајући фактор развоја због отежаног приступа приликом лоших временских услова.

Природне карактеристике општине представљају добру основу за развој појединих грана привреде попут пољопривреде и туризма уз одрживу животну средину. Богатство природним ресурсима – Стара планина и неколико планинских масива дају општини специфичност и различите климатске карактеристике, а долине Белог, Трговишког и Сврљишког Тимока, као и већи број планинских речица, многобројни извори на Старој планини са кристално чистом пијаћом водом и термално извориште Ргошка бањица доносе релативно велико водно богатство. Књажевац одликује и богатство шумама и пољопривредним земљиштем, парк природе „Стара Планина“ са подручјима која су дефинисана као строги резервати природе – Јабучко равниште, Бабин Зуб, Голема река, Мирица, Козарница, али и богатство и бројност биљних врста са лековитим својствима. Еколошка сачуваност локације услед непостојања тешке индустрије и великих загађивача представља добру основу за производњу здраве хране и развој туризма. Са друге стране, велика површина општине⁴ условљава разутаост насеља и становништва што неминовно повећава трошкове одржавања инфраструктурних мрежа и услуга које пружа локална самоуправа, а такође отежава и питање управљања отпадом и отпадним водама, што све негативно утиче како на животну средину, тако и на економски развој.

Општина Књажевац располаже бројним али недовољно искоришћеним природним ресурсима који представљају значајан потенцијал будућег економског развоја. Најважнији природни ресурси општине су свакако:

- ✓ Пољопривредно земљиште које заузима око 57% територије општине;
- ✓ Шуме које се простиру на око 43.243 хектара;
- ✓ Богатство ловном дивљачи и бројна ловишта;
- ✓ Богатство и бројност биљних врста са лековитим својствима;
- ✓ Парк природе „Стара Планина“ са подручјима која су дефинисана као строги резервати;

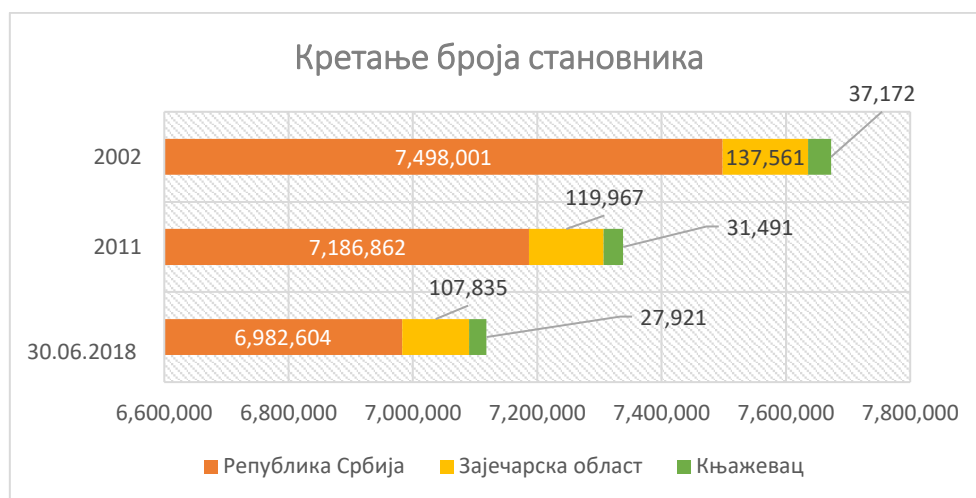
⁴ Општина Књажевац је по величини четврта општина у Републици Србији

- ✓ Богати водни потенцијал – слив Тимока, већи број планинских речица, многобројни извори на Старој планини, са кристално чистом пијаћом водом, термално извориште Ргошка бањица које је до данас само делимично експлоатисано;
- ✓ Бројне руде и лежишта неметала, угља и битуменозних шкриљаца (налазишта бизмута, мангана, гвожђа, бакра, злата, сребра, молибдена, цинка), велика налазишта гранитног украсног камена (каменолом - Равно Бучје) и одређене концентрације злата у алувијуму Трговишког Тимока;
- ✓ Велики енергетски потенцијал за коришћења енергије ветра на подручју Старе планине.

2. Демографска анализа

Демографска ситуација у општина Књажевац је неповољна и то генерише дугорочни притисак на стабилан и одржив економски раст општине. Општина дели судбину 164 градова и општина од укупно 1735 у Србији које су суочене са депопулационим трендом, а смањење становништва резултат је негативног природног прираштаја и негативног миграционог салда. У периоду између два пописа (2002–2011.) дошло је до пада укупног броја становника на свим нивоима. Број становника Републике Србије се самањео за 4,1%, док је пад броја становника у општини Књажевац знатно израженији (15,3%). Ако упоредимо процењен број становника у 2018. години са пописом из 2002. године, резултати су још неповољнији. За шеснаест година се у Србији број становника смањео за 6,9%, док је ситуација у Књажевцу још алармантније и пад броја становника износи 24,9%.

Графикон 1: Упоредни приказ кретања броја становника

Извор: Републички завод за статистику (РЗС)

Просечна старост становника Србије према попису 2011. износи 42,2 године (према процењеним подацима 43,2 у 2018.), што Србију сврстава у ред земаља дубоке демографске старости, и то не само у европским већ и у светским размерама. Становништво општине Књажевац је према процењеним подацима а судећи по просечној старости значајно старије од просека Србије у периоду 2011 – 2018. (48, 8 година). У старосној структури становништва

⁵ Закон о територијалној организацији Републике Србије (сл.гласник РС, бр. 129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020)

преовладава радно способно становништво са 59,2%, што указује на постојање значајног контингента радно способног становништва. Забрињавајући податак је, међутим, више него дупло већи удео старог становништва (29,8%) у односу на младе (13,3%) у старосној структури становништва. Старосна структура становништва је посебно лоша у сеоским срединама у којима је изразито изражен процес старења села.

Стопа природног прираштаја је веома ниска и износила је –15% у 2018. години када је стопа наталитета износила 5,6%, а морталитета 20,6%. Постојећи социјални показатељи су, такође, негативни и указују да је највећи број домаћинстава са два (29,22%) или једним (25,43%) чланом. Сходно овим налазима, основна одлика кретања пројектованог становништва општине Књажевац за период до 2041. године је смањење броја становника, обзиром да је пројектовани број становника за 2041. мањи од броја становника у 2011. и износи око 20.000.

Негативан миграциони салдо и емиграција, с обзиром на селективност миграција и чињеницу да се махом исељава млађе и радно способно становништво, доприносе смањењу броја становника и старењу популације, што у крајњој инстанци утиче на смањење радно способних становника. Ово свакако оставља негативне последице на економски развој, што опет доводи до повећања миграција.

Табела 1: Демографски показатељи општине Књажевац

Назив индикатора	2015.	2016.	2017.	2018.
1. Површина, км ²	1.202	1.202	1.202	1.202
2. Број насеља	86	86	86	86
3. Густина насељености	24	24	24	23
4. Број становника	29.413	28.896	28.402	27.921
5. Број становника, мушко	14.422	14.180	13.952	13.736
6. Број становника, женско	14.991	14.716	14.450	14.185
7. Становништво - Предшколски узраст (0-6)	1.430	1.417	1.397	1.340
8. Становништво - Предшколски узраст (0-6), %	4,9	4,9	4,9	4,8
9. Становништво - Основношколски узраст (7-14)	1.778	1.764	1.746	1.719
10. Становништво - Основношколски узраст (7-14), %	6	6,1	6,1	6,2
11. Становништво - Средњошколски узраст (15-18)	938	914	909	931
12. Становништво - Средњошколски узраст (15-18), %	3,2	3,2	3,2	3,3
13. Становништво - Пунолетно становништво (18 и више)	25.523	25.035	24.566	24.157
14. Становништво - Пунолетно становништво (18 и више), %	86,8	86,6	86,5	86,5
15. Становништво - Број младих (15-29 година)	3.964	3.862	3.774	3.703
16. Становништво - Млади (15-29 година), %	13,5	13,4	13,3	13,3
17. Становништво - Радноспособно становништво (15-64)	17.753	17.273	16.805	16.343
18. Становништво - Радноспособно становништво (15-64), %	60,4	59,8	59,2	58,5
19. Становништво - Старије становништво (65 и више)	8.452	8.442	8.454	8.513

20. Становништво - Старије становништво (65 и више), %	28,7	29,2	29,8	30,5
21. Просечна старост становништва	48,68	48,68	48,74	48,85
22. Индекс старења	256,7	256,5	256,7	257,9
23. Наталитет	197	228	177	157
24. Стопа наталитета	6,7	7,89	6,23	5,6
25. Морталитет	721	629	650	576
26. Стопа морталитета	24,51	21,77	22,89	20,6
27. Природни прираштај	-524	-401	-473	-419
28. Стопа природног прираштаја	-17,82	-13,88	-16,65	-15
29. Унутрашњи миграциони салдо	-15	-92	-22	-48

Извор: Аналитички сервис ЈЛС, РСЈП

3. Људски потенцијал

Образовна структура расположиве радне снаге представља значајан фактор развоја једне заједнице. Узимајући у обзир једине званичне податке за ову област (попис 2011.⁶) у општини Књажевац преовлађује радноспособно становништво са средњом стручном спремом (41,1%), затим следи непотпуно основно образовање (23%) и основно образовање (22,7%). Мали је удео становништва са вишом и високом стучном спремом (4,5% - више, 5,4% високо) у укупном радноспособном контингенту становништва. Општина има неповољнију образовну структуру радноспособног становништва у односу на округ и знатно неповољнију у поређењу са Републиком Србијом.

Табела 2: Образовна структура (становништво старо 15 и више година према школској спреми и полу)

	Пол	Укупно	Без школске спреме	Непотпуно основно образовање	Основно образовање	Средње	Више	Високо образовање	Непознато
Република Србија	с	6.161.584	164.884	677.499	1.279.116	3.015.092	348.335	652.234	24.424
	м	2.971.868	30.628	241.226	593.463	1.613.356	173.132	308.824	11.239
	ж	3.189.716	134.256	436.273	685.653	1.401.736	175.203	343.410	13.185
Зајечарска област	с	106.182	2.733	21.985	26.189	43.360	5.066	6.586	263
	м	51.297	554	7.776	12.658	24.111	2.694	3.376	128
	ж	54.885	2.179	14.209	13.531	19.249	2.372	3.210	135
Општина Књажевац	с	28.176	866	6.493	6.396	11.576	1.268	1.510	67
	м	13.661	185	2.336	2.936	6.661	690	821	32
	ж	14.515	681	4.157	3.460	4.915	578	689	35

Извор: Општине и региони у Републици Србији, 2019. године

⁶ Образовна структура радноспособног контингента становништва се обрађује званичним пописом, а собзиром да је протекао готово цео пописни циклус, презентоване податке треба прихватити са резервом

Тржиште рада у Републици Србији бележи позитивне трендове, иако су кључни показатељи запошљавања испод нивоа Европске уније. Позитивни трендови су резултат раста привредне активности последњих година и повећања тражње за радном снагом. Позитивни трендови се могу уочити и у општини Књажевац са становишта смањења незапослености становништва последњих година. Међутим пад незапослености прати и пад броја запослених, што још једном апострофира проблем одлива становништва из општине. Од укупног броја становништва, у општини Књажевац се у последње четири године удео радно способног становништва (15-64 године) кретао око 60% с тим што има благу тенденцију опадања. Истовремено је од 2015. године и број незапослених у константном паду. Релативно је висок удео регистрованих незапослених лица из старосне групе између 25 и 29 година у укупном броју лица у старосној групи 25-29 година, што указује на чињеницу да су након завршетка образовања шансе за проналазак запослења пре напуњених 30 година мале. Учешће лица старости 50-64 године у укупној регистрованој незапослености је 37% и блиско је повезано са демографским карактеристикама општине. Пописни подаци показују да су стопе активности и стопе запослености жена значајно ниже од одговарајућих стопа за укупно становништво исте старости.

Табела 3: Незапослена лица 2015-2018.

Назив индикатора	2015.	2016.	2017.	2018.
1. Незапослена лица	3.712	3.558	3.182	2.849
2. Незапослена лица на 1000 становника	126	123	112	102
3. Незапослене жене, као % незапослених лица	44,9	45,1	45,3	45,1
4. Незапослена лица са средњим образовањем, као % незапослених лица	57,9	55,3	53,3	52,7
5. Незапослена лица са вишим и високим образовањем, као % незапослених лица	11,3	11,7	11,6	11,3
6. Дугорочно незапослена лица, као % незапослених лица	62,4	65,2	65,4	67,3
7. Незапослени млади, као % незапослених лица	21,2	20	19,3	18,8
8. Незапослени старији, као % незапослених лица	34	34,5	36,3	37,2

Извор: Аналитички сервис ЈЛС, РСЈП

Број регистрованих запослених у 2018. години у општини Књажевац је 6.422. Удео регистрованих запослених у укупном становништву старости 15-64 у 2018. години је 24,2%. У периоду од 2012. до 2018. године дошло је до повећања запослености за 17% на територији општине Књажевац.

Табела 4: Запослена лица 2015-2018.⁷

Назив индикатора	2015.	2016.	2017.	2018.
Запослена лица	6.592	6.085	6.281	6.422

Извор: Девинфо

Највише је запослених у правним лицима која послују на територији општине, док је најмање индивидуалних пољопривредних произвођача.

Графикон 2: Регистрована запосленост у општини Књажевац (2015 – 2018.)

⁷ Подаци су преузети из месечних статистичких билетена (децембар наведених година) Националне службе за запошљавање

Извор: РЗС

Када је у питању структура регистроване запослености по делатностима, удео запослених у пољопривреди у општини Књажевац је 44%, удео запослених у прерађивачкој индустрији је 20%, док је удео запослених у делатностима које се односе првенствено на јавни сектор (образовање, државна управа и одбрана и обавезно социјално осигурање, здравствена и социјална заштита) 14%.

Графикон 3: Запосленост према сектору делатности

Извор: РЗС

Коефицијент економске зависности је 155,32 што значи да једно лице које обавља занимање издржава 1,5 економски зависних лица. Узрок овоме лежи не само у броју незапослених већ пре свега великом учешћу старије популације, која није радно активна, у укупном броју становника.

4. Привредна кретања

Привредна трансформација Србије у последњих 10 година условљена је закаснелом транзицијом (2001–2015.), дуготрајним дезинвестирањем и значајним технолошким заостајањем за развијеним привредама Европе, као и негативним ефектима глобалне рецесије (2009–2015). Развојна позиција Србије у Европи у последњој деценији није се променила, те Србија припада групи најнеразвијенијих европских држава.

Према степену развијености јединица локалних самоуправа општина Књажевац припада неразвијеним општинама, односно IV групи развијености општина (изразито недовољно развијених јединица локалних самоуправа, чији је степен развијености испод 60% републичког просека), на основу Уредбе о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе за 2014. годину („Сл. Гласник РС“, бр. 104/2014).

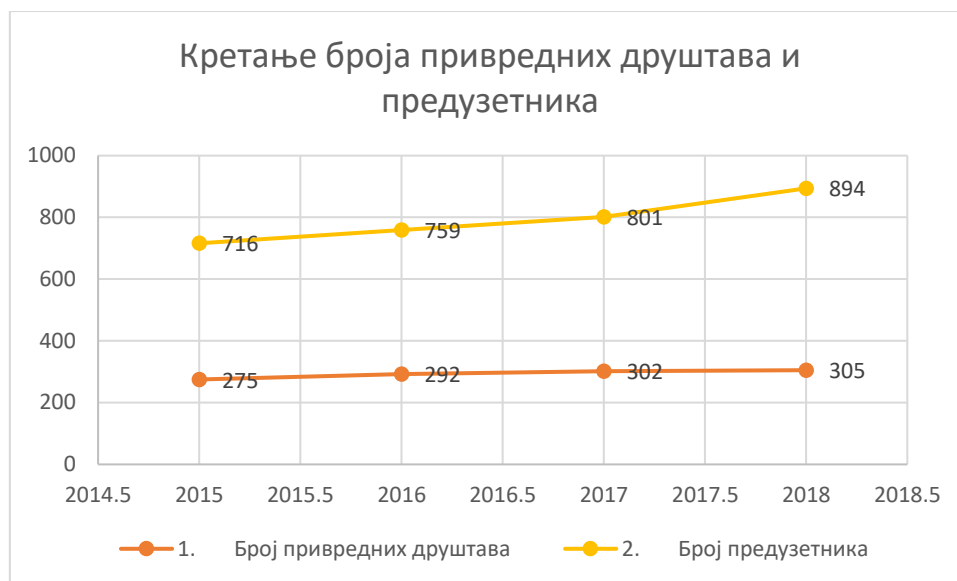
Индустрија и предузетништво. Носиоци економског развоја општине у другој половини прошлог века су била велика предузећа која су уједно и запошљавала значајан број људи у општини. Међутим, након процеса приватизације и реструктурирања, та предузећа или нису више активна или нису више носиоци економског развоја, што је условило пад целокупне економске активности у општини. Изузетак је некадашња фабрика обуће „Леда“, која данас послује као „Falc East“, као и ППК „Џервин“ који је обновио своју прераду и производњу на територији општине Књажевац.

У погледу привредне развијености, доминантне привредне гране су обућарска, текстилна, дрвопрерађивачка, прехранбена, док је у мањој мери заступљена металопрерађивачка индустрија. Данас су носиоци привредног развоја општине Књажевац:

- Falc East доо (обућарска индустрија),
- С.Ц.С Плус доо (дрвопрерађивачка индустрија),
- „Progetti“ доо (обућарска индустрија),
- Џервин доо (пољопривреда),
- Тимомед (прехранбена индустрија).

Основни показатељи привредног кретања у општини Књажевац показују позитивне трендове последњих година. Предузетнички дух је одувек присутан у Књажевцу, тако да постоји велики број малих и средњих предузећа. Од 2015. године бележи се благи али константан раст броја привредних друштава и предузетника на територији општине, што показују и апсолутни бројеви али и стопа настанка нових привредних друштава и предузетника. Ове позитивне промене треба свакако подржати додатним напорима и мерама како би се убрзао привредни раст и развој општине, смањио број незапослених и ублажиле миграције становништва ка већим центрима.

Графикон 4: Кретање броја привредних друштава и предузетника по годинама

Извор: Аналитички сервис ЈЛС, РСЈП

Текстилна, обућарска и прехранбена индустрија су тренутно најважније привредне гране општине Књажевац. Расположиви природни ресурси, међутим, нису довољно искоришћени. Учешће угоститељства и туризма у структури запослених и у стварању народног дохотка је на незадовољавајућем нивоу. Имајући у виду капацитете и могућности развоја туризма на Старој Планини, као и неискоришћене капацитете извора топле лековите воде „Бањица”, оправдано је предвиђати да туризам у наредном периоду, као и сектор услуга, постане носилац привредног развоја читавог краја.

Као посебно изражене проблеме привредног развоја општине можемо издвојити недовољан ниво инвестиција, незапосленост, низак образовни ниво, недовољан ниво конкурентности привреде, ниско учешће техничког прогреса као кључног фактора развоја (иновација, know-how, нових технологија), недовољну ефикасност коришћења сировина, енергије, недовољно развијено тржиште рада, капитала и знања. Такође, екстремна депопулација, дисбаланс између старосне, миграционе, квалификационе, образовне и структуре радно-способног становништва, као и проблеми недовољне инфраструктурне опремљености привредних локација и простора представљају успоравајући фактор привредног развоја.

Инвестиције. Међу кључним факторима привредног развоја су свакако инвестиције које не одређују само тренутну ситуацију у привреди, већ одређују и будући привредни развој. Разматрајући доступне податке за 2018. годину који се односе на остварене инвестиције према карактеру изградње и техничкој структури, општина Књажевац знатно заостаје за Републиком Србијом, али и за инвестицијама на нивоу округа. Узимајући у обзир апсолутни износ инвестиција према карактеру изградње, на нивоу Републике Србије, 45% инвестираних средстава је у нове капацитете, чак 61% на нивоу Зајечарског округа, док су инвестиције у нове капацитете на нивоу општине Књажевац износиле 33,8%. Највећи износ средстава (57,4%) у Књажевцу, инвестиран је у реконструкцију, модернизацију, доградњу или проширење постојећих капацитета (39,5% - Србија, 32,6% - Зајечарска област), док је у одржавање нивоа постојећих капацитета на територији општине и округа инвестирано мање од 10% за разлику од Републике где је овај вид инвестирања повукао мало мање од 40% инвестиција. Ипак, ово су

позитивни помаци у односу на неки ранији период од пре 5-6 година када су инвестиције у одржавање постојећег нивоа износиле и до 65%.

Табела 5: Остварене инвестиције у нова основна средства, по карактеру изградње и техничкој структури, 2018. (у хиљадама РСД)

	Карактер изградње				Техничка структура			
	Укупно	Нови капацитети	Реконструкција модернизација доградња и проширење	Одржавање нивоа постојећих капацитета	Грађевински радови	Домаћа опрема	Увозна опрема	Остало
Србија	748.759.053	336.589.704	296.105.415	116.063.935	335.759.620	187.015.591	170.010.696	55.973.145
Зајечарска област	2.695.092	1.647.285	878.351	169.456	677.669	970.827	488.078	558.518
Књажевац	251.206	84.851	144.072	22.283	81.085	81.911	52.979	35.231

Извор: РЗС

Са становишта техничке структуре инвестиција, у општини Књажевац се скоро подједнако улагало у грађевинске радове (32,3%) и набавку домаће опреме (32,6%), док је у набавку увозне опреме уложено око 21% укупних инвестиција, што се пресликава са нивоа округа и Републике. Ови индикатори осликавају тренутно стање у општини сходно врсти инвестиционих улагања у претходном периоду.

Општина Књажевац има развијен систем привлачења инвестиција и кроз разне мере подршке нуди разне олакшице и погодности потенцијалним инвеститорима. То је допринело привлачењу одређеног броја инвеститора у последњих десет година, али и упоредном развоју малих и средњих предузећа, што је утицало на пад незапослености, али и квалитетнији живот грађана. Општина има јасно дефинисане како гринфилд, тако и браунфилд локације за потенцијалне инвеститоре чија површина прелази 700 ха. Такође, постоје јасно дефинисане процедуре за коришћење олакшица потенцијалним инвеститорима, којима општина Књажевац жели да унапреди привредни амбијент. Неке од најзначајнијих мера за привлачење инвестиција су:

- ✓ Умањење накнаде за уређење грађевинског земљишта до 50% за инвеститоре који упосле 20 и више радника
- ✓ Ослобађање дела накнада за комуналне услуге за инвеститоре који учествују у изградњи дела комуналне инфраструктуре
- ✓ Повластице од 0,5% за сваког запосленог за инвеститоре који узимају у закуп земљиште ради изградње производних погона
- ✓ Низ других олакшица које су предмет договора инвеститора и општине.

Спољно-трговинска размена. Спољно-трговинска размена општине Књажевац пружа охрабрујуће податке последњих година, где је годишња стопа извоза знатно већа од годишње стопе увоза. Иако годишња стопа раста извоза и увоза показује велике осцилације у последње три године, номинални износ укупног извоза се повећава из године у годину и у 2018. години је износио нешто изнад 41 милион евра. Ако узмемо у обзир да је 2013. године номинални извоз био око 25 милиона евра, уочљив је напредак у овој области, али још увек недовољно да би се значајно унапредио привредни раст. Са друге стране, номинални износ увоза расте знатно

спорије од извоза и у 2018. години је остварен увоз у вредности од око 22 милиона евра, што нам говори да је остварен суфицит књажевачке привреде од око 19 милиона евра.

Табела 6: Показатељи спољно-трговинске размене општине Књажевац

Назив индикатора	Јединица мере	2016.	2017.	2018.
Укупан број извозника	Број	44	46	43
Број извозника, као % укупног броја активних привредних субјеката	%	15,1	15,2	14,1
Укупан извоз	У хиљадама РСД, номинално	4.578.627	4.581.094	4.875.396
Укупан број увозника	Број	37	47	53
Број увозника, као % укупног броја активних привредних субјеката	%	12,7	15,6	17,4
Укупан увоз	У хиљадама РСД, номинално	2.265.094	2.621.131	2.642.836
Суфицит/дефицит	У хиљадама РСД, номинално	2.313.533	1.959.963	2.232.560
Покривеност увоза извозом	%	202,1	174,8	184,5
Обим спољнотрговинске размене ЈЛС	У хиљадама РСД, номинално	6.843.721	7.202.225	7.518.232
Годишње стопе раста извоза	Стопа	21,1	0,1	6,4
Годишње стопе раста увоза	Стопа	8,7	15,7	0,8

Извор: Аналитички сервис ЈЛС

У извозу се претежно појављују производи обућарске, дрвнопрерађивачке и пољопривредне делатности, док у увозу претежно доминира репроматеријал за обућарску и дрвнопрерађивачку индустрију.

Зараде. Просечна зарада на територији општине Књажевац је испод просека Републике Србије. Просечна зарада по запосленом, без пореза и доприноса у 2018. години, у општини Књажевац износила је 37.490 динара, док је просечна зарада по запосленом, без пореза и доприноса на нивоу Републике Србије у 2018. години износила 49.650 динара.

5. Пољопривреда и рурални развој

Пољопривреда Србије представља напреднији део укупне привреде земље, јер бележи већи раст и боље трендове него многи други сектори захваљујући погодним природним условима (подручју северне географске ширине, са четири годишња доба и четири климатска подручја) за развој разноврсне пољопривредне производње. Од почетка 21. века допринос пољопривреде БДП-у је опадао, првенствено као последица бржег раста активности у непроизводним секторима. Међутим, удео пољопривреде у структури бруто додате вредности (БДВ) привреде Републике Србије је и даље веома висок и у односу на просек земаља ЕУ, Република Србија има значајно веће учешће БДВ сектора пољопривреде у укупном БДВ, а значајно ниже учешће сектора услуга. Висок удео пољопривреде у основним макроекономским агрегатима Републике

Србије у односу на друге земље, може се са једне стране приписати богатим природним ресурсима и повољним климатским условима за пољопривредну производњу, а са друге стране споријем процесу структурног реформисања остатка привреде и застојима у том процесу. Иако апсолутно изражена запосленост у пољопривреди бележи високе стопе смањења, удео пољопривреде у укупној запослености у Републици Србији је и даље веома висок, међу највишим у Европи, и износи преко 20%. Пољопривредно-прехранбени производи имају значајну улогу и у спољнотрговинској размени Републике Србије, нарочито у извозу. Њихово учешће у укупном извозу усталило се последњих година на око 23%.

Општина Књажевац поседује природне ресурсе за развој пољопривреде обзиром да због географског положаја и умерене континенталне климе има добре услове за развој пољопривреде, пре свега воћарства, али и за развој органске производње.

Табела 7: Обрадиво земљиште

	Општина Књажевац	Република Србија
Површина у км ²	1.202	88.361
% обрадивог земљишта	25,35%	65,8%

Извор: РЗС

Пољопривредно земљиште општине Књажевац је издељено у 85 катастарских општина, а пољопривредне површине су углавном у приватном власништву, издељене на велики број малих парцела са значајним уделом шума и травњака (ливаде, пашњаци, напуштено земљиште) и мешовитом производњом. У Књажевцу има укупно 653.761 парцела, од чега је 593.948 у приватном сектору. Просечна величина парцеле у приватном сектору је 0,14 ха, а у државном 0,60 ха.

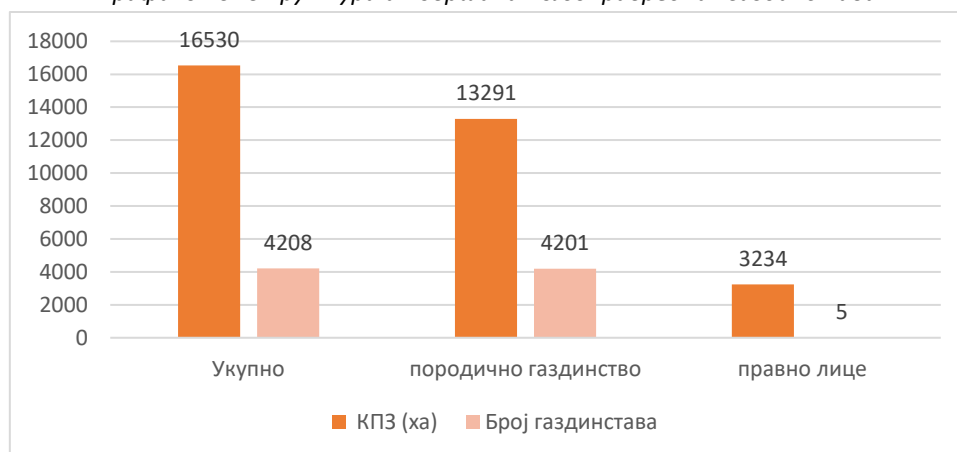
Табела 8: Структура укупне пољопривредне површине у општини према начину коришћења

	Површина (хектара)
Коришћено пољопривредно земљиште (КПЗ)	17.508
Некоришћено пољопривредно земљиште	12.959
Површина под шумом	17.216
Остало земљиште	570
Укупно расположиво земљиште	48.255

Извор: РЗС

Пољопривреда на територији општине Књажевац се обавља на 4.208 газдинства. Укупна површина коришћеног пољопривредног земљишта износи 17.508 ха. Највећи број газдинстава су породична (99,8%), предузетника је свега 1 а правних лица 5. Просечна величина пољопривредног газдинства у општини Књажевац износи око 5 ха, што је мање у односу на просек Зајечарског округа, али знатно више у односу на просек Републике. Пољопривредна газдинства у брдско-планинским пределима општине имају већи посед, неповољнију земљишну структуру, у којој преовлађују ливадске и пашњачке површине и земљиште лошије бонитетне класе. У равничарским деловима општине присутна су газдинства мањег земљишног поседа али значајно боље земљишне структуре у којима преовладавају оранице.

Графикон 5: Структура и површина пољопривредних газдинстава

Извор: РЗС

Када посматрамо структуру земљишног фонда, у општини Књажевац постоји већи број типова и варијанти земљишта од којих су најинтересантнији типови земљишта заступљени у речним долинама и брежуљкастим деловима општине Књажевац. Међутим, општина Књажевац не располаже већим површинама квалитетнијих класа земљишта и у вегетационом периоду дефицитарна је падавинама што је сврстава у аридна подручја и директно утиче на интензиван развој пољопривредне производње.

У општини Књажевац је најзаступљенија воћарско виноградарска производња. Укупна површина под воћем је 3.220 ха, а воћарством се бави 2.769 газдинстава. Виноградарством се бави 1.355 газдинстава на територији општине на укупној површини од 411 ха. Најзначајније воћне врсте су: вишња (облачинска), шљива (стенлеј, чачанска родна, чачанска рана и др.), купина (блек сатен, халл торнлес, чачанка и др.), јабука и у мањој мери друго воће. Величина поседа под вишњом се углавном креће од 0.5 до 1 ха (ређе 1 до 4 ха). И виноградарство је значајније заступљено у поређењу са другим општинама источне Србије.

Ратарска производња се највише заснива на производњи кукуруза и пшенице. Остале ратарске културе, попут јечма и овса, су знатно мање присутне. Ратарску производњу карактеришу ниски до осредњи производни резултати. Процењени приноси пшенице су око 3.000-4.000 кг/ха, кукуруза 5.000-6.000 кг/ха и јечма испод 3.000 кг/ха. Значајне количине произведених ратарских култура остају на газдинству и служе за исхрану стоке, док мањи део великих произвођача остварују високе приносе у ратарској производњи и стварају тржишне вишкове. Житарице се сеју на око 4.831 ха.

Повртарством се бави укупно 888 газдинстава на 160 ха. Производња поврћа се заснива, углавном у баштама, и на малим парцелама величине до 0.5 ха. Производња поврћа на малим газдинствима нарочито је заступљена у долини Белог Тимока у селима: Штипина, Доње и Горње Зуниче, Равна, Дебелица, Трновац и Дреновац. Највећи број наводњаваних парцела у општини се користи за повртарску производњу. Доминантне повртарске културе су паприка, кромпир, купус и парадајз. У мањој мери се гаје лук, шаргарепа, краставац, бели лук, пасуљ и остало поврће. Повртарска производња на највећем броју газдинстава, међутим, није намењена

тржишту. Тржишни пласман се обавља на локалним пијацама или се поврће продаје откупљивачима у селу који плаћају на лицу места.

Сточарством се у општини Књажевац бави велики број газдинстава. Ливадске и пашњачке површине представљају велики потенцијал за развој сточарске производње. Значајан део ограничених површина се користи за производњу крмног биља што указује на велики значај сточарства у структури пољопривредне производње. Имајући у виду природне предиспозиције у општини, на територији општине се гаји релативно мали број фармских животиња.

У општини је значајно развијена производња меда. На територији општине постоји око 14.000 кошница а укупна годишња производња меда на територији општине је око 200 тона. Највећи пчелари су окупљени у Удружењу пчелара општине Књажевац „Липа“. Мимо удружења има још између 100-200 пчелара који поседују већи део кошница. Лидер у пчеларству на територији општине и највећи откупљивач меда је предузеће „Тимомед“. Предузеће је добило и сертификат о уведеном HACCP систему контроле безбедности хране и извозни број за извоз робе на светско тржиште.

Најзначајнији прерадни капацитети битни за пољопривреду Књажевца су:

- ✓ Предузеће „Џервин“ наследник је Виноградарско-земљорадничке задруге у Књажевцу основане 27. марта 1927. године која је била трећа по реду у Србији такве врсте. У свом саставу Џервин доо Књажевац има примарну производњу коју чине плантаже у укупној површини од 239 хектара. Од тога је засад вишње на површини од 111 хектара, засад шљиве на површини од 88 хектара, а виноград је на површини од 40 хектара.
- ✓ „Тимомед“ д.о.о. се бави производњом, откупом, прерадом и паковањем меда и пчелињих производа. Производња је делимично организована на сопственом пчелињаку са преко 500 кошница, а остало код пчелара коопераната.
- ✓ Мали вински подруми којих укупно има 15. Процењени укупни годишњи капацитет винарија износи око 35 вагона. Неки од ових подрума производе врхунска вина која се продају по ексклузивним ресторанима. Највећа од њих је винарија „Јовић“ која производи врхунска вина и има смештајне капацитете од око 10 вагона. Тренутни капацитет подрума је 130.000 литара. Такође, присутно је и неколико произвођача воћних ракија и траварица.
- ✓ На територији општине раде три мини сушаре. Сушаре углавном нису специјализоване за једну врсту производње већ суше печурке, сакупљено биље, шипурак, воће.
- ✓ У селима Штрбац и Слатина су активни млинови који раде услужну мељаву, док млин у Дебелици поред услужне мељаве врши и продају брашна.
- ✓ Производну делатност на територији општине обавља неколико предузећа која су регистрована на територији других општина, а имају значајну улогу у пољопривреди општине и то су предузеће „Десинг“ регистровано у Београду, али се у Књажевцу обавља откуп воћа и производња топинга и воћних прелива, АД Имлек Зајечар који сакупља млеко од произвођача у општини Књажевац, удружење произвођача вина и ракије „ВИР“ окупља петнаест регистрованих подрума који се баве производњом вина и ракије. Укупна производња вина у подрумима члановима удружење „ВИР“ креће се око 350.000 литара вина а ракије око 20.000 литара.

У општини постоји неколико пољопривредних удружења од којих су најзначајнија: Удружење одгајивача говеда „Торлак“, Удружење воћара општине Књажевац, Удружења пчелара „Липа“, Удружење воћара „Нектар“, Удружење произвођача вина и ракија, Центар за одрживи развој села „ЦОРС“, Удружење повртара „ТИМОПОВРТ“, „Zoo Team“ (основна матична служба) које врши матичење говеда и оваца.

Међутим и поред несумњивих природних ресурса, и Књажевац прате миграциони трендови као и остатак Србије, те је дошло је до великог одлива становништва из сеоских у градске средине, односно до неповољне старосне структуре сеоских домаћинстава. Евидентан је проблем старења сеоског становништва дугогодишњом миграцијом младих ка градском језгру и преоријентацији на индустријска занимања, што је још више отежало стање у овој грани привреде. Од 85 сеоских насеља свега 27 се налази у равничарским, док се 36 налази у брдским, а 22 у брдско-планинским подручјима општине. У селима има мали број деце, а у појединим сеоским насељима више нема деце. У великом броју су присутна старачка газдинства. Такође, у великом броју села има више пензионера од радно способног становништва, тако да се пољопривредно становништво на подручју општине Књажевац у континуитету смањује.

6. Туризам

Општину Књажевац карактерише разноврсност и у културном и у природном погледу. Интезивнији развој туризма општине везују се за 2007. годину и почетак изградње ски центра на Старој планини, дуго очекиваног акцелератора развоја туризма. Примарни ресурс, окосница туристичког развоја општине Књажевац је Стара планина, на којој постоји изграђена инфраструктура и супраструктура за зимски туризам. Изградња зимског центра на планини изазвала је и ангажовање приватног сектора и његово укључивање у туризам.

Ски центар на Старој планини се простире на надморској висини од 1.100 до 1.900 м.н.в. и има одличан потенцијал за изградњу дугих стаза за алпско скијање. Садржај скијашког центра на Старој планини чине стазе на локацијама „Коњарник“, „Сунчана долина“ и „Јабучко равниште“. На локацији „Јабучко равниште“ налази се осмоседна гондола за превоз скијаша од хотела у даљи систем жичара и стаза. У оквиру овог дела скијалишта изграђена је и четвороседна жичара, и ски лифт тако да је повезан са делом скијалишта на „Бабином зубу“. Више од 13 км одлично уређених стаза, различитих тежина, припремљене су за скијаше свих категорија, а изграђен је и систем за вештачко оснежавање.

На Старој планини постоји око 1.600 лежајева у смештајним објектима различитог типа, што је, у односу на број скијаша који се на дневном нивоу евидентира на пунковима ЈП Скијалишта Србије, далеко испод потребних капацитета. Потенцијали којима располаже Стара планина превазилазе тренутни степен њене валоризације. На њој је могуће изградити врло комплексан систем стаза, пратеће опреме и инфраструктуре.

Поред Старе планине која представља окосницу развоја туризма општине Књажевац, други по важности природни потенцијал је термални извор Ргошка бањица који се налази на око 5 км од Књажевца у правцу Ниша, у атару села Ргоште. Капацитет изворишта и хемијски састав воде указују на значајне потенцијале за развој бањског туризма обзиром да вода из Ргошке бање садржи велики број хемијских елемената (калцијум, магнезијум, натријум, итд.) и помаже код реуматских обољења, док температура воде омогућава терапијско коришћење и за срчана обољења.

На територији општине Књажевац постоје и велики потенцијали за развој ловног туризма, обзиром да је окружена масивима Тресибабе, Тупижнице и Старе планине. На овом подручју

постоје четири ловишта укупне површине око 60.000 хектара: „Тупижница“, „Србија шуме II“, „Тресибаба“, и „Миџор-Кална“.

Сви ови ресурси уз активну локалну и националну кампању, условили су пораст туристичког промета у протеклих неколико година, тако да је у односу на 2017. годину у 2018. години број долазака порастао за 25%, а број ноћења за 22%. Просечна дужина боравка туриста у 2018. години је 3,3 дана.

Табела 9: Доласци и ноћења туриста у општини Књажевац у периоду 2014 – 2018.

Година	Доласци туриста			Ноћења туриста		
	Доласци Укупно	Доласци Домаћи	Доласци Страни	Ноћења Укупно	Ноћења Домаћи	Ноћења Страни
2014.	11.853	9.335	2.518	42.641	34.334	8.307
2015.	17.262	13.262	4.000	58.875	47.027	11.848
2016.	15.439	10.922	4.517	55.014	41.611	13.403
2017.	16.850	13.339	3.511	57.584	46.727	10.857
2018.	22.667	17.201	5.466	73.885	58.880	15.005

Извор: Туристичка организација општине Књажевац

У 2018. години боравишна такса је наплаћена за 19,9 % више у односу на 2017. годину, а чак 205,3 % више у односу на 2015. годину. Највеће учешће у укупној наплати боравишне таксе остварује Хотел Стара планина на Јабучком равништу (73,8% у 2018. години).

Графикон 6: Уплаћена боравишна такса, преглед од 2013. до 2018. године

Извор: Туристичка организација општине Књажевац

Поред побројаних природних ресурса за развој туризма, на територији општине Књажевац постоје и друге комплементарне туристичке вредности чија привлачна снага није довољна да би самостално привукли велики број посетиоца, али употпуњују туристичку понуду и повећавају атрактивност примарних ресурса. Туристички производи нису у довољној мери

комерцијализовани на домаћем, а посебно на иностраном тржишту. Туристички развој општине Књажевац, највише зависи од адекватног маркетинга и анимирања комерцијалне туристичке и рекреативне тражње као и подизања конкурентности. Интерес иностране туристичке тражње треба повећати побољшањем квалитета смештаја и целогодишње туристичко-рекреативне понуде у простору у комбинацији са мотивима очуване природе и културне баштине, етно-баштине села и органске хране.

Туризам би могао бити основа развоја књажевачке општине, која располаже атрактивним мотивима за туристичку и рекреативну тражњу. Према природним и створеним потенцијалима, развој туризма и рекреације требао би се заснивати на интегрисаној целогодишњој туристичко-рекреативној понуди Старе планине, Ргошке бањице, културно историјских знаменитости села, ловишта.

7. Инфраструктурни системи

Развијена инфраструктура је предуслов за стални напредак привреде. Како би се општина Књажевац правилно развијала, неопходно је ефикасно инфраструктурно повезивање градских целина, као и њихово повезивање са другим насељима и градовима. Правилна и избалансирана изградња инфраструктуре обезбеђује добре комуналне услуге грађанима и стално подизање нивоа уређености насеља. Осим тога, утиче и на повећање вредности грађевинског земљишта и ствара нове атрактивне локације за потенцијалне инвеститоре, а улагања у инфраструктуру воде до бољих економских резултата који се постижу у општини Књажевац.

Саобраћајна инфраструктура. Путна мрежа на територији општине је на задовољавајућем нивоу, с обзиром на постојање 85 насеља. Државни пут I реда број 35 (Кладово – Неготин – Зајечар – Књажевац – Сврљиг – Ниш), у дужини од 33 км пролази кроз општину Књажевац, и свакако представља најзначајнији путни правац у општини. Са седам регионалних путних праваца Књажевац је саобраћајно повезан са суседним општинама. На територији општине постоји 273,9 км општинских путева од чега је 212,1 км путева са савременим колосеком. Дужина државних путева I реда је 29.537 км, а државних путева II реда је 187.002 км. Имајући у виду конфигурацију терена и разуђеност општине, неопходна су стална улагања у саобраћајну инфраструктуру како би се одржала на задовољавајућем нивоу и омогућио неометан проток робе, људи и капитала.

На подручју општине Књажевац налази се једноколосечна железничка пруга Ниш/Црвени Крст - Књажевац - Зајечар - Прахово Пристаниште, у дужини од око 32 км. Пруга није електрифицирана, у лошем је стању, што је довело до увођења сталних ограничења брзине чиме се увећало време путовања. На прузи саобраћају путнички и теретни возови у унутрашњем саобраћају.

Водопривредна инфраструктура. Водозахват „Сињи Вир“ изграђен 1974. обезбеђује довољне количине здраве пијаће воде и поуздано водоснабдевање свих корисника повезаних на овај систем. Књажевачки водовод је добио карактер регионалног субсистема. ЈКП „Стандард“ Књажевац врши испоруку воде из система „Сињи Вир“ граду Књажевцу и сеоским насељима: Васиљ, Подвис, Ргоште, Жлне – насеље „Сува“, Трговиште, Берчиновац, Г. Зуниче, Д. Зуниче, Јелашница, Јаковац, Петруша, Минићево, Витковац, Саставак, Грезна, Глоговац, Булиновац и

Црвење. Поред ових насеља водом се снабдевају и Кална и Иново као посебни систем снабдевања водом. Такође се врши испорука воде из резервоара за насеље Балановац. Остала насеља у општини Књажевац се снабдевају из сопствених система водоснабдевања. Водовод је комбинованог типа и то од изворишта гравитациони до прве пумпне станице одакле се даље препумпава до корисника. У систему је 17 пумпних станица, 1 канализациона и 17 резервоара, а у употреби су цеви од различитог материјала и различитог пречника. Најзначајнија изворишта водоснабдевања су: „Сињи Вир“, „Језава“ и „Кална“, а сва три извора водом снабдевају око 24.500 становника општине Књажевац.

Због цене воде која не покрива ни трошкове просте репродукције, лошег степена наплате и нерегистрованих прикључака – одржавање система је било лоше, тако да су губици били високи (и преко 40%), па је уследила неопходна ревитализација система. Резерва система лежи у смањивању губитака у мрежи, и у рационализацији потрошње довођењем цене воде до економске цене, која би у целости покрила све производне трошкове, као и трошкове одржавања система и заштите изворишта. ЈКП „Стандард“, Књажевац у сарадњи са KFW банком последњих година је урадио много на унапређењу водопривредне инфраструктуре, али је неопходно стално одржавање и унапређење са пројекцијама на проширивање мреже корисника. Други проблем који се јавља у вези са водоснабдевањем јесте снабдевање у сеоским срединама, која нису у постојећем систему. Највећи број села има организовано снабдевање водом каптирањем локалних изворишта. На подручју општине Књажевац регистровано је чак 102 извора и 27 захвата, капацитета преко 11.000 м³/дан, што показује сложеност посла на одржавању свих тих система, посебно на санитарној заштити изворишта. Регистровани су велики су губици у дистрибутивној мрежи сеских водовода, што подразумева ревитализацију већине система.

Отпадне воде у општини Књажевац су санитарно фекалне отпадне воде из домаћинства и нетретиране индустријске и комуналне отпадне воде, дренажне воде из пољопривреде, оцедне и процедне воде из депонија. Отпадне воде се, осим појединих индустријских погона који поседују уређаје за пречишћавање отпадних вода, испуштају без пречишћавања у водотокове Сврљишког и Трговишког Тимока. Систем канализације у Књажевцу је сепарациони, тј. одвојена је фекална од атмосферске канализације. Фекалне отпадне воде заједно са индустријским отпадним водама су преко примарних сакупљача гравитационо доведене до црпне станице, одакле се препумпавају у Сврљишки Тимок на око 180 м узводно од његовог састава са Трговишким Тимоком. Други излив канализације је директно у Бели Тимок. Канализација за отпадне воде насеља у Књажевцу покрива око 80% града и у њу се без предtretмана уливају и отпадне воде привредних предузећа. И санитација села је врло лоша. Отпадне воде домаћинства и из стаја се преко провизорних септичких јама, које нису вододрживе, усмеравају према најближем окружењу. Водотоци се врло често користе и за одлагање чврстог отпада, што веома брзо погоршава стање квалитета вода у свим долињским рекама. Долињски делови општине су угрожени поплавама бујичног карактера. На потезу кроз град регулисан је Сврљишки Тимок регулацијом урбаног типа. Трговишки Тимок је само делимично уређен на подручју кроз град. Потребно је да се те регулације урбаног типа заврше и претворе у окосницу даље урбанизације града. На подручју града је и поток Чивлик који у време киша великих интензитета плави делове градског подручја. Бели Тимок плави обрадиве површине низводно од Књажевца, при ушћу Велевачке реке и све до с. Змијанца. На том потезу корито је веома

нестабилно, те је неопходна регулација у циљу стабилизације корита и заштите приобаља од бујичних поводња. Регулационе интервенције захтевају и доњи токови Грезанске реке, Коритске реке, Јелашнице.

Енергетска инфраструктура. Општина Књажевац у склопу ЈКП „Топлана“ има два извора за производњу топлотне енергије. Енергетска инфраструктура је недовољно развијена на територији општине и тек око 12% површине града је топлифицирано. У руралним насељима општине, доминантно је коришћење огревног дрвета и угља. На територији општине постоје значајне могућности коришћења обновљивих извора енергије као што су биомаса, геотермална и сунчева енергија, ветар и мале хидроелектране. Богатство шумама представља добру основу за коришћење биомасе. Општину Књажевац карактерише просек трајања сијања сунца који је око 2.050 сати, што је добра основа за коришћење соларне енергије. Ово омогућава њено коришћење за нискотемпературне потребе током године путем колектора и пасивне архитектуре, које још увек није развијено. Геотермални потенцијал показују извори Ргошке бање (Бањица) са термалним водама температуре 28°C. Мале хидроелектране представљају значајан енергетски потенцијал који се већ значајно користи у околини Књажевца за децентрализовану производњу електричне енергије (изграђено их је нешто више од 20 МХЕ, доминантно на подручју Парка природе).

Телекомуникације и поштански саобраћај на подручју општине Књажевац су задовољавајући. Око 40% становника је покривено са телефонским прикључцима. Подручје општине покривају три оператора мобилне телефоније „Теленор“, „Телеком Србија“ и „VIP“. Постојећа мрежа емисионих станица и репетитора обезбеђује добро покривање радиодифузним сигналом свих делова општине.

Комунална инфраструктура општине Књажевац може се оценити као задовољавајућа. Број становника обухваћеног системом управљања отпадом на градском подручју је веома добар и њиме је обухваћен већи део корисника, сем мањег броја где техничке могућности то не дозвољавају. Преко 90% становништва у градском подручју је обухваћено организованим одвожењем отпада. Што се тиче сеоских средина ту је ситуација са организованим одвожењем отпада нешто лошија. Од укупно 75 насељених места из 38 се врши организовано одвожење отпада, што је око 52% на укупној територије. Међутим, у односу на број домаћинстава која су обухваћена овом услугом, од 11.451 домаћинства на територији општине, 10.127 домаћинстава је обухваћено услугом што чини око 88,5%. Не постоје прецизни подаци о створеној количини отпада, иако према прелиминарним проценама она износи око 8.005 тона/год. (са корективним фактором за индустрију - око 9.600 тона/год). На територији општине налази се једна градска несанитарна депонија, као и већи број дивљих сметлишта, посебно у руралним насељима. Не постоји организовани систем примарне селекције отпада и рециклаже, као ни развијено тржиште материјала из отпада. Општина Књажевац је заједно са осталим општинама Борског и Зајечарског округа (осим Мајданпека) потписала Споразум о регионалној сарадњи у управљању комуналним отпадом кроз изградњу регионалне депоније Халово 2 (општина Зајечар) на којој би све наведене општине у наредном периоду одлагале отпад. Не постоје званични подаци ни о количини индустријског, нити о количини опасног отпада, а медицински отпад се не прикупља у оквиру здравствених центара, већ се заједно са осталим токовима отпада одлаже на градску депонију.

8. Животна средина

Подручје општине Књажевац одликује се квалитетном животном средином са природно вредним и очуваним екосистемима којем припадају заштићена природна добра Парк природе „Стара планина“, рурална подручја, виноградарски рејони. Више од половине територије општине припада Парку природе „Стара планина“, па отуда мере заштите природе које су прописане за таква подручја позитивно се одражавају и на квалитет животне средине у руралном планинском подручју општине.

Бука. Узроци буке у општини Књажевац су сви видови саобраћаја и бука из локалних извора као што су привредна постројења, угоститељске и занатске радње и др. Прописане су граничне вредности индикатора буке и односе се на укупну буку која потиче од свих извора буке на посматраној локацији. У досадашњем периоду на територији општине није вршено систематско мерење буке у животној средини, осим појединачних мерења из локалних извора емисије буке при чему су измерени нивои буке у оквиру прописаних граница. Општина Књажевац је донела Одлуку о акустичком зонирању и Програм мониторинга буке на територији Књажевца, чије је доношење основни предуслов за систематско испитивање нивоа буке у животној средини. На основу утврђених акустичних зона, које су одређене према постојећем стању изграђености, начину коришћења земљишта, као и према планираним наменама простора, од 01. 08.2019. године је започето систематско праћење нивоа буке.

Ваздух. Општину Књажевац одликује ваздух релативно доброг квалитета. Аерозагађење је карактеристично само за поједине активности, односно локације. Загађење ваздуха на територији општине Књажевац јавља се као последица одвијања друмског саобраћаја, емисије гасова из централних и индивидуалних ложишта, индустрија, паљења тресетишта, комуналног и пољопривредног отпада. У зимском периоду у Књажевцу и околини јавља се магла, чиме је отежано вертикално струјање ваздуха и удаљавање из атмосфере града па долази до задржавања штетних примеса растворених у капљицима магле. Општинска управа општине Књажевац води локални регистар извора загађивача на територији општине, који су у обавези да врше мониторинг емисије у ваздуху из својих емитера и достављају извештај о испитивању у прописаном року. Резултати ових испитивања су у границама прописаних вредности. Поред тога, општина Књажевац је од 01.08.2019. приступила систематском испитивању квалитета ваздуха у локалној мрежи на територији Књажевца.

Вода. Највећи проблем града Књажевца, када је реч о отпадним водама, јесте испуштање отпадних вода директно у реципијент, без икаквог третмана. Преко магистралног колектора Ø600 отпадне воде доводе до пумпне станице где се препумпавају у бетонску таложницу, одакле се без пречишћавања испуштају у Сврљишки Тимок. То концентрисано загађење радикално квари квалитет вода читавог тока Белог Тимока. У топлим и маловодним периодима синергетским деловањем (мали протоци + високе температуре воде + мали садржај кисеоника у води утицај загађења) то доводи до екстремних еколошких догађаја - до масовног угинућа риба што захтева дугогодишњи оправак реке. Отпадне воде домаћинстава и из стаја се преко провизорних септичких јама које нису водонепропусне, усмеравају према најближем

окружењу. Поред тога, водотоци се врло често користе и за одлагање чврстог отпада, што угрожава и погоршава стање квалитета вода у свим долињским рекама.

Земљиште. Загађење земљишта настаје из локализованих извора загађивања као што су индустријски и производни објекти, саобраћај, пољопривреда и др. али такође и из дифузних извора, преношењем путем ваздуха и из атмосферских падавина. Неадекватно одлагање отпада на подручју општине свакако је један од кључних разлога загађења земљишта. Велики број дивљих депонија уз свако сеоско насеље, на ободима града, па и у самом градском подручју, узрок су загађивања земљишта. Неадекватна градска депонија за одлагање комуналног отпада је такође велики извор загађивања земљишта. Загађење земљишта је присутно у сваком сеоском насељу, нарочито у насељима збијеног типа, због нерегулисаних отпадних вода из септичких и ђубришних јама. Судећи по климатским променама, уз регистровање великог броја сушних година и оштрих зима, може се констатовати повећана температура ваздуха, смањење и појава екстремних падавина, смањење заштитне улоге вегетације и отежани услови за обнављање вегетације због екстремних и непредвидивих промена.

Визија

Визија општине Књажевац је дугорочно, широко дефинирано усмерење, слика и артикулација жељене будућности. Визија указује на нужност вредновања природних, људских и материјалних потенцијала ради стварања богатства и благостања и то не само кроз остварено у облику економских користи, већ и кроз стварање нових могућности у оквиру друштвеног живота општине. Истовремено, она представља реалну и веродостојну слику будућности општине која се може остварити успешном стратегијом.

***Књажевац, еколошки одговорна општина
препознатљивог идентитета са развијеном
привредом и јавном инфраструктуром растуће
стопе наталитета и животног стандарда.***

Књажевац жели бити препознатљив као развијена средина са изграђеном комуналном, саобраћајном и енергетском инфраструктуром која омогућава квалитетан живот и рад свим становницима општине, позната туристичка дестинација, растућег малог и средњег предузетништва и развијене пољопривреде. Као таква, општина Књажевац ће бити репрезентативна општина источне Србије, привредни центар који поред округа, репрезентује и регион када су у питању инвестиције и раст привреде.

Све анализе говоре да на подручју општине, постоје кључни елементи неопходни за раст и развој и то: географска предодређеност за развој туризма, саобраћајна повезаност, богатство природних ресурса, конкурентна радна снага, развијена традиција, нарочито прерађивачке индустрије. Континуирана улагања локалне самоуправе очекивано ће знатно побољшати стање у привреди и друштву. Стога су политике локалног развоја и надаље усмерене на континуирано унапређење пословног амбијента, јачање институционалних капацитета за привлачење улагања, развој нових и унапређење постојећих туристичких капацитета, модернизацију и унапређење инфраструктуре у служби привреде.

Визија указује на кључне приоритете и опредељења општине Књажевац у непосредном наредном периоду који се односе на:

- ✓ Убрзање економског развоја и унапређење конкурентности привреде - конкурентна привреда која ће генерисати нова, квалитетна радна места на подручју општине
- ✓ Уравнотежен и одржив развој, унапређење рада управе, подизање квалитета инфраструктуре и управљања простором као важне компоненте пријатног живљења и успешног пословања
- ✓ Очување и заштита животне средине и ефикасно управљање енергијом.

Општи и посебни циљеви развоја општине Књажевац

Достизање визије захтева реализацију вишедимензионалних и интегративних циљева чије остварење треба да резултира бољим животом становника општине Књажевац. Узимајући у обзир кохерентност дефинисаних стратешких циљева у Плану развоја, општина Књажевац се одлучила за развој међусекторске стратегије којом се утврђују јавне политике за више области планирања и спровођења. Постоји недвосмислена сагласност свих учесника у систему планирања да није могуће развити одржив и конкурентан раст привреде од развоја инфраструктурних система, а обе ове области имају неизмеран утицај на животну средину.

Стратегијом развоја општине Књажевац за период 2021 – 2025. године дефинисан је један општи циљ у оквиру ког се очекује синергија различитих видова развоја друштва, простора и окружења. У оквиру општег циља дефинисана су четири посебна циља који су потом разрађени низом одговарајућих мера како би се и остварили. Успостављена је јасна хијерархија на релацији стратешки циљеви из Плана развоја – општи циљ стратегије – посебни циљеви – дефинисане мере.

У наставку је дат детаљнији опис општег са посебним циљевима и показатељима учинка, детаљан опис мера с показатељима исхода по сваком посебном циљу. Предложене мере су међусобно повезане кроз различите посебне циљеве па је за њихово спровођење битна координација активности и носиоца њиховог спровођења.

Општи циљ: Унапређен квалитет живота уз одржив економски раст, развијену инфраструктуру и очувану животну средину

Економска стабилност један је од најважнијих услова за постизање високог животног стандарда и квалитета живота грађана. Период транзиције и светска економска криза открили су структуралне слабости економије, нарочито проблеме конкурентности, управљања, недостатак разнородних извора финансирања предузећа. Раст привреде мора бити инклузиван и зелен и мора се заснивати на високој конкурентности и иновацијама, што ће довести до стварања веће додатне вредности по запосленом због технолошких и нетехнолошких иновација. Повећање конкурентности економије, уз подржавајуће окружење подстиче нова и већа улагања компанија у развој и у нова, посебно квалитетнија радна места. Стварање производа и услуга са додатом вредношћу брже уклања јаз у развоју и побољшава материјалну ситуацију становништва повећањем запослености и прихода. Фокусирање на зелену економију као важан фактор конкурентности предузећа, истовремено доприноси смањењу оптерећења околине. Поред јачања пореских капацитета, глобално конкурентан и веома продуктиван корпоративни сектор омогућава и финансирање квалитетних јавних услуга за становништво. Квалитет јавних услуга условљен је и развојем и унапређењем инфраструктурних система.

Општина Књажевац остварењем општег циља жели да повећа број брзорастућих компанија са потенцијалом за пружање нових и квалитетних послова, да успостави подстицајно и предвидиво

окружење за пословање и улагање, обезбеди адекватну инфраструктуру и унапреди квалитет услуга, створи одрживу животну средину за будуће генерације и на крају допринесе квалитету живота својих грађана.

Показатељи ефекта:

Индикатор	Извор провере	Почетна вредност 2018.	Циљана вредност 2025.
Стопа регистроване запослености	Републички завод за статистику	39,3%	50%
Број запослених на 1000 становника		242	300
Просечна нето зарада по запосленом у односу на републички просек (%)		75,5%	85%
Удео количине отпадних вода које се пречишћавају		0%	40%
Удео комуналног отпада који се организовано скупља (% домаћинства)		52%	75%
Удео домаћинства прикључен на јавну канализацију (%)		50,9%	60%
Удео домаћинства прикључених на јавни водовод (%)		82,3%	90%

Посебан циљ 1: Повећање конкурентности МСПП сектора и смањење незапослености

Постоји много изазова са којима се суочава МСПП сектор а које не може увек сам да реши. У условима отвореног тржишта и јаке конкуренције, већина предузећа мора веома брзо да се прилагођава променама и захтевима купаца како би опстали на тржишту или унапредили своје пословање. Раст и развој МСПП сектора такође унапређује привредно окружење за домаће и стране инвеститоре и постојеће велике компаније. Овај циљ оријентисан је на:

- Развој привредних субјеката у општини Књажевац и повећање њихове конкурентности
- Стварање повољног пословног окружења,
- Подстицање стручног усавршавања и иновација

Остварење овог циља допринеће стварању веће додатне вредности по запосленом, отварању нових и квалитетнијих радних места и смањењу незапослености и побољшању материјалне ситуације становништва општине Књажевац.

Показатељи исхода:

Индикатор	Извор провере	Почетна вредност 2018.	Циљана вредност 2025.
Број евидентираних незапослених лица на евиденцији НСЗ (разврстаних по полу и старости)	Републички завод за статистику	39,3%	50%
Број становника општине који су запослени на новим радним местима, а налазили су се на евиденцији НСЗ		0	100
Број отворених / број затворених предузећа		242	300
Број отворених/затворених предузетничких радњи		75,5%	85%

За остварење постављених индикатора исхода у оквиру посебног циља 1: **Повећање конкурентности МСПП сектора и смањење незапослености**, неопходно је спровести сет одређених мера. Следеће мере су дефинисане у оквиру овог циља:

Мера 1.1. Унапређење административних поступака и развој адекватних сервиса и услуга за пружање подршке постојећој привреди

Спровођењем активности у оквиру ове мере жели се постићи успостављање одређених стандарда у пружању услуга према привреди и инвеститорима, како би се повећала конкурентност локалне привреде, обезбедило повољно пословно окружење за инвестиције, унапредиле стручне компетенције запослених и подигао ниво иновација код локалне привреде. Спровођење разних активности и пројеката у оквиру ове мере треба да допринесе смањењу незапослености на територији општине Књажевац, а самим тиме би се ублажио и негативан демографски тренд на територији читаве општине. Активности у оквиру мере ће посебно бити усмерени на:

- Развој адекватних сервиса и услуга које подржавају развој постојеће привреде
- Јачање одрживости и конкурентности МСПП
- Подизање свести код предузетника и свих заинтересованих страна о расположивости и карактеристикама нефинансијских подстицаја
- Унапређење подршке за високо иновативна предузећа
- Подстицање стручног усавршавања запослених, преквалификације и доквалификације незапослених
- Унапређење усвојених административних поступака за подршку потенцијалним инвеститорима

Институције одговорне за праћење и контролу реализације мере су Општинска управа општине Књажевац и Агенција за развој општине Књажевац.

Индикатори којима ће се мерити остварење ове мере су: број унапређених процедура ради лакшег пословања привреде на локалном нивоу, број предузећа која су користила услуге и сервисе општине у односу на укупан број предузећа, број пројеката за унапређење инвестиционог амбијента на 1000 становника. Почетне и циљане вредности индикатора биће одређене у оквиру активности/пројеката реализације мере.

Мера 1.2. Успостављање функционалне пословне инфраструктуре

Општина Књажевац нема успостављену законом дефинисану пословну инфраструктуру попут индустријских зона, паркова или инкубатора. Планском документацијом су дефинисана подручја за развој пословне инфраструктуре и то су махом комплекси некадашњих државних и друштвених предузећа. Разумевајући значај пословне инфраструктуре за повећање

конкурентности пословања и територијалне конкурентности, смањење регионалних асиметричности у нивоу укупне и индустријске конкурентности и развијености, спречавање даљих миграција и покретање локалног развоја многих привредних делатности и сектора, ова мера треба да допринесе рационалној употреби уређених локација и ефикасном, функционалном и интегралном управљању простором. Активности у оквиру ове мере ће у наредном периоду бити усмерене пре свега на:

- Унапређење постојећих браунфилд локација
- Ревитализацију девастираних и старих индустријских погона за потребе потенцијалних инвеститора
- Одржавање приступних путева, водовода и канализације

Институције одговорне за праћење и контролу реализације мере су Општинска управа општине Књажевац, ЈП „Предузеће за развој, урбанизам и изградњу општине Књажевац“и ЈКП „Стандард“, Књажевац.

Индикатори којима ће се мерити остварење ове мере су: % искоришћености земљишта/простора у подручјима намењеним развоју пословне инфраструктуре, број опремљених браунфилд локација и степен искоришћености ревитализованих браунфилд локација.

Мера 1.3 Повећање броја запослених кроз мере активне политике запошљавања

Спровођење мера активне политике запошљавања и самозапошљавања је последњих година постала устаљена пракса коју општинска управа спроводи у сарадњи са Националном службом за запошљавање. Сврха ове мере је смањити стопу незапослености појединих категорија теже запошљивих особа, особа са инвалидитетом, Рома, превазићи недовољне квалификације незапослених лица, задовољити потребе послодаваца за одређеним квалификацијама, знањима и вештинама запослених, створити могућности отварања нових радних места кроз самозапошљавање, подићи ниво активације незапослених. Активности у оквиру ове мере ће у наредном периоду бити усмерене пре свега на:

- Субвенције за самозапошљавање
- Стручну праксу
- Јавне радове
- Запошљавање теже запошљивих лица

Институције одговорне за праћење и контролу реализације мере су Општинска управа општине Књажевац и Национална служба за запошљавање.

Индикатори којима ће се мерити остварење ове мере су: број новозапослених кроз реализацију мера активне политике запошљавања, број новозапослених жена кроз реализацију мера активне политике запошљавања, број новозапослених особа старијих од 50 година кроз реализацију мера активне политике запошљавања.

Посебан циљ 2: Повећање прихода од туризма за 30%

Туризам је у Књажевцу препознат као окосница будућег развоја, нарочито након изградње ски центра на Старој Планини који представља и највећи потенцијал овога краја. Развој Старе Планине у модеран ски центар условио је значајна улагања како у развој комуналне инфраструктуре и прилазних путева, тако и у развој и унапређење пратећих садржаја који треба да подрже све већи број туриста. Богата културно-историјска традиција општине Књажевац такође представља добар потенцијал за развој туризма и употпуњавање туристичке понуде општине. Задњих година у општини Књажевац развија се инострани ловни туризам који представља још једну погодност општине.

Сагледавајући све природне туристичке вредности (вредности настале радом природних сила) и антропогене туристичке вредности (настале радом човека), општина Књажевац тежи да у наредном периоду развија одрживи туризам који се заснива на остварењу економског профита, очувању социјалног интегритета локалне заједнице, афирмацији културног идентитета рецептивних области, заштити животне средине и оптималном задовољењу туристичких потреба.

Показатељи исхода:

Индикатор	Извор провере	Укупан број 2018.	Циљана вредност 2025.
Проценат повећања броја ноћења	Републички завод за статистику	73885	35 %
Проценат повећања укупног броја гостију		22667	35 %
Интеграција са циљевима одрживог развоја			

За остварење постављених индикатора исхода у оквиру посебног циља 2: **Повећање прихода од туризма за 30%**, неопходно је спровести следеће мере дефинисане у оквиру овог циља:

Мера 2.1. Повећање квалитета туристичке понуде и услуге

Када се говори о туристичкој понуди, говори се о великом броју учесника који имају своју улогу у креирању туристичког тржишта. Уз чињеницу да на туристичком тржишту купац-туриста путује у место концентрисане туристичке понуде где очекује испуњење, задовољење својих туристичких потреба, сврха ове мере јесте да испуни та очекивања туриста, како би се повећао приход општине од туризма. Активности у оквиру ове мере треба да допринесу што бољој промоцији примарне туристичке понуде која обухвата атрактивне факторе, природне одлике, амбијент, културно-историјске вредности и сл. Са друге стране, кроз ову меру треба унапредити секундарну (изведену) туристичку понуду која подразумева организовану привредну активност разних предузећа и домаћинстава која обезбеђују потребне туристичке производе и услуге. Активности у оквиру ове мере ће у наредном периоду бити усмерене пре свега на:

- Развој туристичког производа и идентитета темељеног на специфичностима општине како би се повећао туристички промет на територији општине
- Стварање додатне препознатљивости и идентитета општине Књажевац као туристичке дестинације унутар регионалног окружења и шире
- Развој и промоцију јединствених садржаја, производа и услуга, као и развој додатне туристичке понуде
- Повећање атрактивности подручја
- Саобраћајну повезаност туристичких локалитета
- Изградњу рецептивних капацитета (хотели, мотели, кампови, барови, музеји, галерије, паркови)

Институције одговорне за праћење и контролу реализације мере су Општинска управа општине Књажевац и Туристичка организација општине Књажевац.

Индикатори којима ће се мерити остварење ове мере су: број уређених и на адекватан начин обележених (туристичка сигнализација) туристичких локалитета у општини у односу на укупан број локалитета, број догађаја који промовишу туристичку понуду општине у земљи и/или иностранству, број дистрибуираног пропагандног материјала, број новорегистрованих кревета.

Посебан циљ 3: Раст пољопривредне производње и унапређење квалитета живота у руралним подручјима

Захваљујући природним ресурсима за развој, пољопривреда заузима значајно место у привредној делатности општине Књажевац. Воћарство, виноградарство, пчеларство и сточарство представљају окосницу развоја пољопривреде читавог краја. Један део становништва своје приходе остварује у пољопривреди, али је значајан део становништва који у пољопривреди обезбеђује знатна додатна средства. Имајући у виду значај пољопривреде за велики број становника општине као резервоара за једини или додатни извор прихода, условљеност развоја пољопривреде и сеоског туризма и доприноса пољопривреде укупном благостању становништва општине и спречавање миграција из руралних подручја, развој пољопривреде је препознат као један од значајних циљева општине.

Показатељи исхода:

Индикатор	Извор провере	Почетна вредност 2018.	Циљана вредност 2025.
Удео регистрованих пољопривредних газдинстава у укупном броју пољопривредних газдинстава	Републички завод за статистику	Број регистрованих/4208	%
Учешће коришћеног пољопривредног земљишта (КПЗ) у укупној површини ЈЛС		16529/укупно пољопривредно земљиште	%

Интеграција са циљевима одрживог развоја	2 СВЕТ БЕЗ ГЛАДИ 	8 ДОСТОЈАНСТВЕН РАД И ЕКОНОМСКИ РАСТ 	12 ОДГОВОРНА ПОРТОШЊА И ПРОИЗВОДЊА

За остварење постављених индикатора исхода у оквиру посебног циља 3: Раст пољопривредне производње и унапређење квалитета живота у руралним подручјима, дефинисане су следеће мере:

Мера 3.1. Стварање услова за развој и унапређење пољопривредне производње

Циљ ове мере је да подстакне демографску обнову општине и самозапосленост кроз унапређење пољопривредне производње и повећање конкурентности пољопривредних произвођача. Овом мером ће се унапредити услови за развој пољопривредне производње, подстаћи диверзификација и финализације пољопривредне производње, повећати компетенције и информисаност пољопривредних произвођача, као и инвестиције у пољопривреду, реструктурирати традиционална производња и створити услови за пласман пољопривредних производа. Кроз ову меру ће се реализовати активности/пројекти предвиђени буџетским Фондом за развој пољопривреде општине Књажевац и Програмом мера подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја за подручје територије општине Књажевац. Активности у оквиру ове мере ће у наредном периоду бити усмерене на:

- Субвенције у воћарској производњи
- Субвенције у развој пчеларства
- Субвенције у развој сточарства
- Набавку опреме за прераду пољопривредних производа
- Субвенционисање органске производње

Институција одговорна за праћење и контролу реализације мере је Општинска управа општине Књажевац и Агенција за развој општине Књажевац.

Индикатори којима ће се мерити остварење ове мере су: број регистрованих пољопривредних газдинстава која су корисници подршке у односу на укупан број пољопривредних газдинстава, број едукација намењених пољопривредним произвођачима на територији општине, проценат обухваћености пољопривредног земљишта у годишњем Програму заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта.

Мера 3.2. Унапређење руралног развоја и пласмана пољопривредних производа

Циљ ове мере је да створи производну и тржишну/дистрибутивну инфраструктуру за пољопривредне производе, побољша положај малих пољопривредних произвођача на тржишту, повећа обухват пољопривредне производње и олакша услове производње и тржишног пласмана пољопривредних производа. Поред тога, пружиће се подршка промоцији и пласману локално произведених пољопривредних производа кроз синергију са локалном туристичком понудом, повезивањем пољопривредних произвођача и пружаоца услуга у туризму и успостављањем кратких ланаца добављача. Такође, ова мера подразумева

унапређење руралне инфраструктуре са циљем руралног развоја. Активности у оквиру ове мере ће у наредном периоду бити усмерене на:

- Уређење атарских путева
- Адаптацију и реконструкцију сеоских домова и школа и других објеката
- Унапређење тржишта пољопривредних производа
- Синергију пољопривредне производње и туристичке понуде општине

Институција одговорна за праћење и контролу реализације мере је Општинска управа општине Књажевац.

Индикатори којима ће се мерити остварење ове мере су: број регистрованих пољопривредних газдинстава која су корисници мера руралног развоја у односу на укупан број пољопривредних газдинстава, дужина уређених атарских путева, број адаптираних објеката у руралном подручју.

Посебан циљ 4: Унапређење инфраструктурних система уз одрживо управљање и очување животне средине

Инфраструктурни системи су важан чинилац у развоју општине и решавању важних питања с којима се локална самоуправа суочава. Што су инфраструктурни системи попут саобраћајница, комуналних система, енергетских система развијенији, веће су могућности развоја привреде, туризма и смањења демографског пражњења читаве општине. Упоредни развој инфраструктурних система, привреде и осталих елемената развоја општине непрекидно мора да прати одрживо управљање и очување животне средине.

Седам регионалних путних правца омогућава добру саобраћајну повезаност општине Књажевац са суседним општинама, док локални путеви омогућавају врло добру комуникацију унутар општине. Територија општине представља право чвориште путева, где се спајају путеви из Пирота, Ниша, Сокобање, Зајечара и Бољевца. Долином Тимока се пружа главни магистрални пут који чини саобраћајну кичму Тимочке крајине. Општина Књажевац је препознала овај циљ као битан за развој општине у смислу потребе перманентног одржавања путне инфраструктуре и изградње нових саобраћајница за потребе развоја привреде, руралних подручја и туризма и обезбеђење несметаног протока робе, капитала и становништва.

Енергетски систем општине је недовољно развијен и тек око 12% површине градске средине је топлифицирано. У домаћинствима која нису обухваћена топлификацијом доминантно је коришћење огревног дрвета и угља, што негативно утиче на квалитет ваздуха повећањем емисије CO₂ у ваздух. Постојање значајних могућности коришћења обновљивих извора енергије као што су биомаса, геотермална и сунчева енергија, ветар и вода допринели су да ово буде препознато као посебан циљ у оквиру развојне политике општине. Такође, велики трошкови локане самоуправе за грејање јавних објеката намећу се као приоритет који се мора решавати у наредном периоду.

Отпадне воде представљају значајан проблем општине Књажевац јер се већина без претходног третмана испушта у водотокове Белог, Сврљишког и Трговишког Тимока. Канализационом мрежом покривено је око 80% града, док је санитација села врло лоша и отпадне воде се из провизорних септичких јама усмеравају према најближем окружењу. Непостојање постројења за пречишћавање отпадних вода значајно угрожава визију општине као еколошки одрживе. Управљање чврстим отпадом је такође делимично задовољавајуће на територији општине. Тек нешто више од половине становништва је обухваћено организованим прикупљањем комуналног отпада без претходне селекције, па се отуда водотоци врло често користе и за одлагање чврстог отпада, што веома брзо погоршава стање квалитета вода у свим долинским рекама.

Показатељи исхода:

Индикатор	Извор провере	Почетна вредност 2018.	Циљана вредност 2025.
Удео испуштених непречишћених отпадних вода у површинска водна тела (водопријемнике) у односу на укупну количину испуштених отпадних вода у општини	Републички завод за статистику	0%	40%
Проценат становништва покривеног услугом прикупљања комуналног отпада		88,5 %	92%
Дужина изграђених саобраћајница које су у надлежности општине (у км)		273.9 km	km
Укупна потрошња примарне енергије у јавним зградама по m ² површине јавних зграда		ten ⁸	ten
Интеграција са циљевима одрживог развоја	6 ЧИСТА ВОДА И САНИТАРНИ УСЛОВИ 	7 ДОСТУПНА И ОБНОВЛЈИВА ЕНЕРГИЈА 	11 ОДРЖИВИ ГРАДОВИ И ЗАЈЕДНИЦЕ

Унапређење управљања отпадним водама и комуналним отпадом планирано је кроз реализацију следећих мера:

Мера 4.1: Унапређење квалитета елемената животне средине

Циљ ове мере је обезбедити перманентну контролу квалитета свих елемената животне средине (ваздух, бука, извори зрачења) на територији општине, обезбедити сталан надзор загађивача, утврдити услове градње објеката који су по природи загађивачи, и унапредити заштиту природних вредности. Активности у оквиру ове мере ће у наредном периоду бити усмерене на:

- Мониторинг загађења ваздуха
- Мониторинг буке
- Мониторинг извора зрачења

Институција одговорна за праћење и контролу реализације мере је Општинска управа општине Књажевац.

⁸ Тона еквивалентне нафте

Индикатори којима ће се мерити остварење ове мере су: број урађених мониторинга, број извршених инспекцијских надзора над спровођењем мера заштите елемената животне средине.

Мера 4.2. Ефикасно и рационално управљање отпадним водама и комуналним отпадом

Сврха ове мере је обезбедити адекватно управљање отпадним водама и чврстим отпадом као једним од највећих проблема са аспекта заштите животне средине општине Књажевац која претендује да буде еколошки здрава средина са развијеном туристичком понудом. Мера је усмерена на максималну покривеност корисника и територије општине услугама отклањања отпадних вода и максимални квалитет пружених услуга, као и корисника организованим одвожењем чврстог отпада, али и на уклањање дивљих депонија и обезбеђење стабилног водоснабдевања. Активности у оквиру ове мере ће у наредном периоду бити усмерене на:

- Повећање броја домаћинстава и насеља обухваћених услугом одвођења отпадних вода
- Санацију канализационе мреже
- Чишћење дивљих депонија
- Прикупљање веће количине отпада

Институције одговорне за праћење и контролу реализације мере су Општинска управа општине Књажевац и ЈКП „Стандард“.

Индикатори којима ће се мерити остварење ове мере су: проценат домаћинстава обухваћених услугом одвођења отпада у односу на укупан број домаћинстава, проценат покривености територије услугама прикупљања и одвођења отпадних вода (мерено кроз број насеља у односу на укупан број насеља), број интервенција на канализационој мрежи, однос пречишћених отпадних вода у односу на укупну количину, број очишћених „дивљих“ депонија, количина прикупљеног осталог отпада.

Мера 4.3. Одржавање квалитета путне мреже и улица кроз реконструкцију и редовно одржавање асфалтног покривача

Успостављање модерног и ефикасног саобраћајног система планирано је кроз реализацију ове опсежне мере којом су покривене све надлежности општине у овој области. Циљ ове мере је развој инфраструктуре у контексту доприноса социо-економском развоју општине Књажевац, повећање безбедности учесника у саобраћају на територији општине, повећање одрживости и доступности транспорта и циркулацији туриста. Мера је усмерена на одржавање квалитета постојеће путне мреже, улица, опремање и одржавање саобраћајне сигнализације на путевима и улицама, улагања у инфраструктуру намењену пешацима, улагања у бициклистичку инфраструктуру. Активности у оквиру ове мере ће у наредном периоду бити усмерене на:

- Одржавање квалитета путне мреже кроз реконструкцију и редовно одржавање асфалтног покривача
- Одржавање квалитета улица кроз реконструкцију и редовно одржавање асфалтног покривача
- Опремање и одржавање саобраћајне сигнализације на путевима и улицама

- Ефикасно и рационално спровођење јавног превоза и минималан негативан утицај на животну средину

Институције одговорне за праћење и контролу реализације мере су Општинска управа општине Књажевац и ЈП „Предузеће за развој, урбанизам и изградњу општине Књажевац“ Књажевац.

Индикатори којима ће се мерити остварење ове мере су: проценат санираних путева од укупне дужине путне мреже која захтева санацију и/или реконструкцију, број километара санираних и/или реконструисаних путева, проценат од укупне дужине улица која захтева санацију и/или реконструкцију, број километара санираних и/или реконструисаних улица, дужина хоризонталне саобраћајне сигнализације (у км), проценат покривености грађана услугом јавног превоза (број грађана који живе у насељима где постоји организован јавни превоз односу на укупан број грађана у општини).

Мера 4.4. Побољшање енергетске ефикасности објекта, смањење расхода за енергију и повећање удела обновљивих извора енергије у укупној потрошњи

За унапређење енергетског система општине Књажевац дефинисана је мера која је усмерена на унапређење функционисања система енергетског менаџера као носиоца енергетске ефикасности општине. Сврха спровођења ове мере јесте унапређење енергетске ефикасности јавних објеката на територији општине Књажевац, како би се смањили расходи буџета за енергију, као и повећање коришћења обновљивих извора енергије који су примењиви на територији општине. Активности у оквиру ове мере ће у наредном периоду бити усмерене на:

- Израду пројектно-техничке документације за унапређење енергетске ефикасности
- Унапређење енергетске ефикасности јавних објеката - санација
- Израда енергетских биланса јавних зграда

Институције одговорне за праћење и контролу реализације мере су Општинска управа општине Књажевац и енергетски менаџер општине Књажевац.

Индикатори којима ће се мерити остварење ове мере су: израђен попис јавних зграда са карактеристикама, израђен енергетски биланс, постојање локалне одлуке о енергетској ефикасности.

Друштвени и економски ефекти предложених мера

У оквиру анализе ефеката јавних политика и прописа и садржаја Стратегије, а у складу са Законом о планском систему Републике Србије и Уредбом о методологији управљања јавним политикама⁹, спроведена је и анализа ефеката предложених мера на друштво, на животну средину, анализа економских и финансијских ефеката.

Анализа ефеката на друштво. Имплементација предвиђених мера у Стратегији развоја општине Књажевац за период 2021 – 2025. године доведиће до значајних користи за грађане општине и неће створити додатне трошкове за грађане и привреду. Стратегија је својим циљевима усмерена на решавање најзначајнијих проблема друштва и привреде. Дефинисане мере ће допринети остварењу планираних циљева уз минималне негативне ефекте на друштвену заједницу уз поштовање начела родне равноправности. Унапређење пословног окружења, туризма, руралног подручја и инфраструктурних система кроз предвиђене мере ће обезбедити отварање нових и квалитетних радних места и допринети унапређењу животног стандарда свих грађана општине.

Анализа ефеката на животну средину. Већина предложених мера у Стратегији могу да имају различите импликације на животну средину. Свакако мере које подразумевају грађевинске радове могу имати негативан утицај на животну средину у виду загађења ваздуха, ерозије тла, буке, губитка биодиверзитета, деградације станишта, узурпирање дивљих врста и сл. Мере усмерене на привлачење туриста и омасовљење туристичке понуде, такође могу негативно утицати на животну средину. У туризму одрживост је кључна ставка посебно у областима које теже да постану топ популарне туристичке дестинације као што је Стара Планина. Међутим, повећан број туриста може да има одређени утицај на животну средину, поготово ако локација припада некој заштићеној области или је станиште заштићених врста, што додатно оптерећује одрживост. Имајући све ово у виду, општина Књажевац је и поставила као циљ развој одрживог туризма који се заснива на остварењу економског профита, очувању социјалног интегритета локалне заједнице, афирмацији културног идентитета рецептивних области, заштити животне средине и оптималном задовољењу туристичких потреба. Свакако могу да се очекују неки негативни ефекти спроведених мера на животну средину попут, рашчишћавања земљишта, ерозије, уклањање вегетације, буке, деградације станишта, смањења популације одређених врста. Ипак, спровођење мера оствариће само минималан и ограничен негативни утицај на животну средину, док ће позитивни ефекти бити вишеструки. Све мере које обухватају регулацију отпадних вода, управљање комуналним отпадом, развој система грејања, коришћење обновљивих извора енергије, развој чисте производње ће остварити вишеструко позитивне ефекте на животну средину који ће се рефлектовати на дужи временски период.

Анализа економских ефеката. Развој економије и инфраструктурних система може да произведе бројне позитивне економске и неекономске ефекте, како на све појединачне субјекте развоја, тако и на развој целокупне локалне заједнице. Поред развоја појединачних привредних субјеката или унапређења појединачних инфраструктурних система, позитивни ефекти на целокупну заједницу би се огледали кроз равномеран развој свих подручја општине,

---

⁹ „Службени гласник Републике Србије” број 8/18

запошљавање већег броја становника, стварање могућности за повратак становништва у рурална подручја, проширење основа развоја туризма и повећање прихода целокупне популације. Очекивани утицај мера на привреду огледа се и у развоју адекватног тржишта рада и смањењу незапослености. Унапређење привреде, инфраструктурних система и стимулисање иновативности допринеће бољој употреби ограничених ресурса и унапређењу квалитета услуга према грађанима. Квалитет пружених услуга према грађанима и привреди биће унапређен кроз даљи развој инфраструктурних система, док ће могућност за економским осамостаљивањем становништва расти развојем свих сегмената привредног развоја. Испуњавање општег и посебних циљева водиће до успостављања социјалне правде и једнакости права свих грађана, што у крајњој линији води до боље искоришћености свих потенцијала друштва у циљу увећања укупног друштвеног богатства општине.

Анализа финансијских ефеката. Средства за реализацију Стратегије развоја општине Књажевац 2021 – 2025. године биће обезбеђена у буџету општине Књажевац и кроз бесповратна донаторска средства. Приликом дефинисања мера за реализацију постављених циљева, посебно је вођено рачуна о фискалној стабилности општине и о финансијским ограничењима буџета. За имплементацију предложених мера није потребно обезбедити додатна средства из буџета општине у односу на средства која се већ обезбеђују за развој привреде, унапређење инфраструктурних система и заштиту животне средине, већ ће бити извршена редистрибуција постојећих средстава у циљу реализације предвиђених мера. Део средстава за реализацију предвиђених мера биће обезбеђен из програма Владе Републике Србије, а део из бесповратних донаторских средстава, бар за области у којима је донаторска заједница активна на локаном нивоу.

Показатељи за мерење напретка

У циљу праћења достигнућа постављених циљева, дефинисан је сет показатеља исхода на нивоу циљева и показатеља резултата на нивоу мера, који треба да нам омогуће праћење ефикасности и ефективности спровођења јавних политика утврђених Стратегијом развоја општине Књажевац за период 2021 – 2025.

Предложена листа индикатора се базира на статистичким стандардима, стратешким циљевима ЕУ и укључује и индикаторе и циљеве одрживог развоја. Оквир за праћење такође укључује и национално специфичне индикаторе помоћу којих се прати ситуација у појединим областима спровођења јавних политика на националном и локалном нивоу, усаглашене са циљевима кључних докумената Републике Србије. Основа за дефинисање специфичних индикатора су индикатори дефинисани за праћење остварења циљева буџетских програма из програмског буџета. Усаглашавање показатеља са индикаторима програмског буџета је урађено из прагматичних разлога лакшег повезивања предложених мера и њихове интеграције у програмски буџет, а водећи се чињеницом да су се дефинисани индикатори показали као погодни за праћење напретка у одређеној области. Приликом дефинисања показатеља посебан нагласак је стављан на лаку доступности података који се користе за праћење сваког појединачног показатеља, као и да су коришћени подаци резултат званичне статистике.

Показатељи за мерење напретка у процесу спровођења Стратегије развоја општине Књажевац представљају сет контекстуалних показатеља који показују у ком ће се контексту спроводити Стратегија. Обухватају **показатеље резултата, исхода и ефекта**. **Показатељи резултата** прате примену конкретних мера и активности предвиђених у оквиру њих. Овај сет показатеља ће у највећој мери имати значај за спровођење акционог плана за спровођење Стратегије развоја, па ће преглед ових показатеља детаљније бити развијен у оквиру акционог плана Стратегије. **Показатељи исхода** су везани за остварење дефинисаних посебних циљева Стратегије развоја. Синергија показатеља исхода треба да омогући увид у ефекте примене Стратегије, као и ниво и тренд кретања кључних показатеља ефекта на нивоу општег циља.

Извори података. Основни извор података за потребе прорачуна и праћења дефинисаних показатеља спровођења Стратегије биће релевантни статистички подаци и редовна статистичка истраживања Републичког завода за статистику (РЗС). За поједине показатеље биће коришћени релевантни подаци општине и њених јавно комуналних предузећа и институција. Као извор података препоручује се коришћење *Аналитичког сервиса ЈЛС*¹⁰ при Републичком секретаријату за јавне политике (РСЈП), који систематски обрађује велики део статистичких података и годишњи извештаји Републичког завода за статистику којима су обухваћене јединице локалних самоуправа.

У наставку је дат кратак преглед свих утврђених показатеља за мерење напретка.

Табела 10: Преглед показатеља напретка

¹⁰ <https://rsjp.gov.rs/cir/analiticki-servis/>

Општи циљ	Унапређен квалитет живота уз одржив економски раст, развијену инфраструктуру и очувану животну средину
Показатељ ефекта	• Стопа регистроване запослености • Број запослених на 1000 становника • Просечна нето зарада по запосленом у односу на републички просек (%) • Удео количине отпадних воде које се пречишћавају • Удео комуналног отпада који се организовано скупља (% домаћинства) • Удео домаћинства прикључен на јавну канализацију (%) • Удео домаћинства прикључених на јавни водовод (%)
Посебан циљ	ПОВЕЋАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ МСПП СЕКТОРА И СМАЊЕЊЕ НЕЗАПОСЛЕНОСТИ
Показатељ исхода	• Број евидентираних незапослених лица на евиденцији НСЗ (разврстаних по полу и старости) • Број отворених / број затворених предузећа • Број отворених/затворених предузетничких радњи
Мере	1. Унапређење административних поступака и развој адекватних сервиса и услуга за пружање подршке постојећој привреди 2. Успостављање функционалне пословне инфраструктуре 3. Повећање броја запослених кроз мере активне политике запошљавања 4. Развој предузетништва и финансијска подршка производним предузећима и предузетницима за развој нових производа и проширење производње
Показатељ резултата	○ Број пројеката за унапређење инвестиционог амбијента на 1000 становника ○ Степен искоришћености земљишта/простора у индустријским зонама ○ Број новозапослених кроз реализацију мера активне политике запошљавања ○ Број новооснованих предузетничких радњи (разврстаних по полу власника) на територији општине уз учешће подстицаја локалне самоуправе у односу на укупан број новооснованих предузетничких радњи ○ Број новооснованих предузећа на територији општине уз учешће подстицаја локалне самоуправе у односу на укупан број новооснованих предузећа ○ Број подржаних пројеката који промовишу предузетништво ○ Број подржаних МСПП који су модернизовали и/или проширили своје капацитете (број МСПП где су жене власнице)
Посебан циљ	ПОВЕЋАЊЕ ПРИХОДА ОД ТУРИЗМА ЗА 30%
Показатељ исхода	• Проценат повећања броја ноћења • Проценат повећања укупног броја гостију
Мера	1. Повећање квалитета туристичке понуде и услуге
Показатељ резултата	○ Број уређених и на адекватан начин обележених (туристичка сигнализација) туристичких локалитета у општини у односу на укупан број локалитета ○ Број догађаја који промовишу туристичку понуду општине у земљи и/или иностранству на којима учествује ТО општине
Посебан циљ	РАСТ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА ЖИВОТА У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА

Показатељ исхода	• Удео регистрованих пољопривредних газдинстава у укупном броју пољопривредних газдинстава • Учешће коришћеног пољопривредног земљишта (КПЗ) у укупној површини ЈЛС
Мера	1. Стварање услова за развој и унапређење пољопривредне производње 2. Унапређење руралног развоја и пласман пољопривредних производа
Показатељ резултата	○ Број регистрованих пољопривредних газдинстава која су корисници директног плаћања у односу на укупан број пољопривредних газдинстава ○ Број регистрованих пољопривредних газдинстава која су корисници кредитне подршке у односу на укупан број пољопривредних газдинстава ○ Проценат коришћења пољопривредног земљишта обухваћених годишњим програмом, у односу на укупне расположиве пољопривредне површине
Посебан циљ	УНАПРЕЂЕЊЕ ИНФРАСТРУКТУРНИХ СИСТЕМА УЗ ОДРЖИВО УПРАВЉАЊЕ И ОЧУВАЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ
Показатељ исхода	• Удео испуштених непречишћених отпадних вода у површинска водна тела (водопријемнике) у односу на укупну количину испуштених отпадних вода у општини • Проценат становништва покривеног услугом прикупљања комуналног отпада • Дужина изграђених саобраћајница које су у надлежности општине (у км) • Укупна потрошња примарне енергије у јавним зградама по m² површине јавних зграда
Мера	1. Унапређење квалитета елемената животне средине 2. Ефикасно и рационално управљање отпадним водама и комуналним отпадом 3. Одржавање квалитета путне мреже и улица кроз реконструкцију и редовно одржавање асфалтног покривача 4. Побољшање енергетске ефикасности објекта, смањење расхода за енергију и повећање удела обновљивих извора енергије у укупној потрошњи
Показатељ резултата	○ Број урађених мониторинга ○ Број извршених инспекцијских надзора над спровођењем мера заштите елемената животне средине ○ Проценат правних лица која достављају податке за локални регистар у односу на укупан број правних лица која су обавезна да достављају податке ○ Број извршених инспекцијских надзора над спровођењем мера заштите ваздуха од загађивања у објектима за које надлежни орган општине издаје одобрење за градњу, односно употребну дозволу у односу на укупан број ових објеката ○ Број инспекцијских надзора над спровођењем мера заштите од буке за постројења и активности за које интегрисану дозволу издаје надлежни орган општине у односу на укупан број ових постројења ○ Проценат домаћинстава обухваћених услугом одвожења отпада у односу на укупан број домаћинстава ○ Број спроведених мерења количина комуналног отпада у складу са Законом о управљању отпадом ○ Проценат санираних путева од укупне дужине путне мреже која захтева санацију и/или реконструкцију

	○ Број километара санираних и/или реконструисаних путева ○ Проценат од укупне дужине улица која захтева санацију и/или реконструкцију ○ Број километара санираних и/или реконструисаних улица ○ Укупна потрошња примарне енергије у јавним зградама по m² површине јавних зграда ○ Укупни расходи за набавку енергије (РСД) ○ Удео обновљивих извора енергије у укупној потрошњи ○ Укупна количина потрошене електричне енергије (годишње) за јавну расвету

Оквир и план за праћење спровођења Стратегије развоја општине Књажевац 2021-2025.

Институционални оквир и план за праћење спровођења Стратегије, вредновање учинка и извештавање о спроведеним мерама, постигнутим циљевима и учинцима јавних политика се утврђује или разрађује Стратегијом. Општина Књажевац је дефинисала механизме за праћење спровођења Стратегије развоја општине Књажевац 2021 – 2025. Одговорност за координацију и надзор над реализацијом Стратегије има општинска управа општине Књажевац, а одговорност за спровођење појединачних циљева и мера имају све институције, организације и јавно-комунална предузећа која имају надлежност за спровођење појединачних мера дефинисаних Стратегијом.

Механизме праћења спровођења Стратегије чиниће постојећи механизми за извештавање и евалуацију који функционишу унутар јединице локалне самоуправе. Праћење реализације мера дефинисаних Стратегијом заснива се на прикупљању и обради података из примарних (локални) и секундарних (РЗС) извора, а у вези са реализацијом појединачних активности из сваке мере. Праћење се врши континуирано од стране организационих јединица или организација које су задужене за реализацију одређених мера, а систематизација свих података се врши једном годишње од стране Одељења за привреду и друштвене делатности општинске управе.

Како би се оценила релевантност, ефикасност, ефективност и одрживост јавне политике потребно је спровођење анализе утицаја политика и мера усвојених у оквиру Стратегије развоја општине Књажевац 2021 – 2025. Ради спровођења анализе утицаја, потребно је спроводити и редовну евалуацију различитих мера како би се оценила успешност примене истих. Редовна евалуација биће спроведена од стране одељења општинске управе и Агенције за развој Књажевца. Постигнути резултати у оквиру сваке мере представљају се показатељима, квантитативно и квалитативно. Вредновање реализације мера врши се након сваке године спровођења Стратегије, а финално вредновање након завршетка планског периода када се врши и вредновање реализације Стратегије у целини. Акциони план за примену Стратегије развоја општине Књажевац 2021 – 2025. биће донет најкасније 90 дана од дана усвајања Стратегије. Акциони план се доноси за читав период важења Стратегије, може бити ревидиран и раније у складу са резултатима праћења спровођења Стратегије.

Извештавање о реализацији Стратегије, општинска управа ће у складу са Законом о планском систему, вршити на годишњем нивоу и то до 15. марта за претходну годину о спровођењу средњорочног плана и документа јаве политике. Годишњи извештај ће садржати информације и податке о напретку и резултатима спровођења активности и мера економског развоја и унапређења инфраструктурних система у претходној години. Свеобухватни завршни извештај о спровођењу Стратегије развоја општине Књажевац 2021 – 2025. биће поднет најкасније шест месеци након истека примене Стратегије, а заједно са документом јавне политике којим се замењује постојећа Стратегија након истека.